

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET
GEOGRAFSKI ODSJEK

Valentina Galijan, Helena Selić, Zrinka Zelenika

**ANALIZA PROSTORNE DISTRIBUCIJE I PONUDE
RURALNOG TURIZMA U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Zagreb, 2017.

Ovaj rad izrađen je na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Aleksandra Lukića i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2016./2017.

SADRŽAJ RADA

1. UVOD	1
1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja	3
1.2. Pojmovi i definicije	5
2. CILJEVI RADA I HIPOTEZE	9
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	10
3.1. Analiza prostorne distribucije u ArcGIS-u.....	12
3.2. Anketno istraživanje pružatelja usluga ruralnog turizma.....	14
3.3. Intervjuiranje odabranih pružatelja usluga ruralnog turizma	14
4. PREGLED STANJA RURALNOG TURIZMA U HRVATSKOJ	15
4.1. Počeci razvoja ruralnog turizma.....	15
4.2. Novo razdoblje u razvoju ruralnog turizma	16
5. REZULTATI.....	18
5.1. Prostorna distribucija pružatelja usluga ruralnog turizma	18
5.1.1. Značaj prirodno-geografske osnove	19
5.1.2. Značaj odabranih demografskih čimbenika.....	22
5.1.3. Značaj odabranih ekonomskih čimbenika.....	27
5.2. Mišljenje pružatelja usluga o ruralnom turizmu - rezultati ankete	31
5.3. Mišljenje pružatelja usluga o ruralnom turizmu - rezultati intervjuiranja	39
6. RASPRAVA.....	43
7. ZAKLJUČAK	46
ZAHVALA.....	49
POPIS LITERATURE	50
POPIS IZVORA	53
SAŽETAK.....	54
SUMMARY	55
PRILOZI.....	56

1. UVOD

Republika Hrvatska s vrlo vrijednom, ali zbog usmjerenosti na kupališni turizam u primorskom dijelu još uvijek nedovoljno valoriziranom atrakcijskom osnovom u ruralnim područjima, ima mogućnosti za razvoj i napredovanje u aspektu razvoja ruralnog turizma. Ruralna Hrvatska vrlo je bogata raznolikošću kao produktom kompleksne povezanosti između prirodno-geografske osnove i društvenih procesa koji se u tom prostoru odvijaju (Lukić, 2012). Tome u prilog ide i činjenica da ruralna Hrvatska čini 91,6 % ukupne površine te obuhvaća oko 45 % od ukupnog stanovništva (Demonja, 2014). Iako, više nije isto govoriti o „ruralnosti“ kao nekada, jer živimo u vremenu kada u cijelom svijetu dolazi do smanjivanja razlika između urbanog i ruralnog te svijet postaje veliko „globalno selo“ (Lukić, 2012).

Danas, u vremenu kada je čovjek okupiran užurbanim i vrlo urbaniziranim svijetom, mnogima zapravo nedostaje ono iskonsko i čisto – utočište u prirodi, što predstavlja razvojnu mogućnost upravo za selektivne oblike turizma u ruralnim područjima. Čovjeku je danas vrlo važno pronaći odgovor na brzi tempo života te ga traži u najintimnijim dijelovima zemlje, u ekološki čistim područjima. Prema tome ne iznenađuje činjenica da posjeti ruralnim turističkim destinacijama bilježe veliki porast u cijelome svijetu te su uglavnom motivirani, osim ostalih činitelja, i intenzivnim užitkom, aktivnostima u prirodi, naglašenom potrebom za doživljajima, rekreacijom i brigom za zdravlje. Također, vrlo važnu ulogu imaju inovativnost i inscenacija, koje omogućuju neobična iskustva, iznenađenja i poticaje te tako, stvarajući novu percepciju ruralnog, obogaćuju čovjeka (Ružić i Demonja, 2013). Na taj su način turizam i rekreacija u ruralnim područjima od gotovo pasivnih elemenata s relativno malim značenjem nakon Drugog svjetskog rata promijenili svoj značaj i dobili vrlo važnu ulogu te postali dominantni elementi u određenim ruralnim sredinama (Butler i dr., 1998).

Ruralni je turizam usko povezan s tradicijom, identitetom i baštinom određenog područja jer je jedna od njegovih ključnih uloga upravo očuvanje svega navedenog na način da kreativno koristi ruralnu baštinu i bolje upoznaje posjetitelje s pravim seoskim vrijednostima i načinom života u nekoj sredini (Demonja i Baćac, 2013). Povratak prirodi ujedno znači i sve veću potražnju za seoskim i drugim oblicima ruralnog turizma koji danas postaju sve važniji trend u ruralnim prostorima te se pomoću njega često otvaraju nove mogućnosti za razvoj i napredovanje tih područja. Temelj razvoja takvog turizma bazira se na prirodnim i društvenim atrakcijama određenog područja (Kušen, 2002). Te su atrakcije ujedno i najčešći razlog dolaska turista, odnosno privlačnosti tih područja turistima, i kao takve mogu stvoriti vrlo

snažnu turističku ponudu (Meler, 2010). Osim toga, pozitivni aspekti razvoja ruralnog turizma i povećan priljev turista u ruralna područja ogledaju se u održavanju i kreiranju lokalnog gospodarskog razvoja, zaposlenja i rasta (Butler i dr., 1998). Također, razvojem ruralnog turizma ohrabruje se razvoj drugih poslovnih sektora koji su, direktno ili indirektno, vezani uz razvoj ruralnog turizma te je iznimno bitan čimbeniku podizanju svijesti o važnosti zaštite prirodnih i kulturnih resursa ruralnih područja.

U Hrvatskoj glavni problem leži u nedovoljnoj iskorištenosti u turističkom smislu, iako postoje svi preduvjeti prema kojima bi ruralni turizam mogao postati jedna od glavnih okosnica razvoja u dosada marginaliziranim područjima (Demonja, 2014). Razlike u regionalnom razvoju, odnosno u razvoju tih marginaliziranih područja i onih rijetkih koja bilježe pozitivne pomake u aspektu svoga razvoja, vrlo su velike. Problematika regionalnog razvoja sve je naglašenija u posljednjih dvadesetak godina kada su, zbog ratnih prilika i gospodarske tranzicije, te razlike u cijeloj Hrvatskoj još više došle do izražaja. To je posebno važno ako se uzme u obzir da je stanovništvo temeljni agens gospodarskog rasta i čimbenik preobrazbe regionalnih struktura, koje u ovom slučaju ima gotovo sva negativna demografska obilježja, a uz to je i jedan od ključnih parametara regionalnog razvoja (Pejnović, 2004). Iz tog je razloga važno tražiti različite načine za revitalizaciju tih područja, a ruralni je turizam svakako jedan od njih.

Počeci ruralnog turizma u Hrvatskoj sežu ranije u prošlost, ali važno je istaknuti činjenicu da se ovaj oblik turizma počeo operativno i organizirano razvijati tek 1996. godine kada je, temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donesen Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga na seljačkom domaćinstvu jer je tek tada stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma. Stoga ne iznenađuje činjenica da u Hrvatskoj vrlo kasno nastaje i ruralni katalog koji daje uvid u stanje ruralnog turizma u državi. Do njegovog izdavanja nije postojao javno dostupan popis najznačajnijih pružatelja usluga ruralnog turizma, ali i bez njega bilo je jasno da na određenim prostorima postoji njegova velika raširenost te da je ponuda ruralnog turizma na višem nivou, dok postoje dijelovi Hrvatske koji u tom aspektu u potpunosti stagniraju. Prema tome, jedini sveobuhvatni uvid u različite skupine pružatelja usluga ruralnog turizma daje prvi nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“ koji je izdan 2015. godine u suradnji Ministarstva turizma i Hrvatske gospodarske komore. U njemu su sadržani najbolji primjeri pružatelja usluga ruralnog turizma u Hrvatskoj. Ruralni katalog bio je osnova za provedbu ovog istraživanja o prostornoj distribuciji i ponudi ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj.

1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja

Za potrebe provođenja ovog istraživanja, ali i za pisanje rada uopće, proučena su brojna domaća i strana istraživanja znanstveni članci i knjige. Tematika ruralnog turizma vrlo je atraktivna i aktualna, o čemu svjedoči broj stranih i domaćih autora koji su se bavili njome. Uloga ruralnog turizma u razvoju ruralnih područja iznimno je dobro popraćena u stranoj literaturi. Pritom se posebno izdvaja knjiga „Tourism and Recreation in Rural Areas“ R. Butlera, M.C. Halla i J. Jankinsa (1998) u kojoj se govori o sve važnijoj ulozi turizma i rekreacije za razvoj ruralnih područja. Poseban je naglasak stavljen na održivi razvoj tih područja povezan s bioraznolikošću i očuvanjem okoliša. Analizirani su i prilozi iz novije dostupne literature, primjerice „Sustainable Tourism in Rural Europe - Approaches to development“ (Macleod i Gillespie, 2011) i „Towards Sustainable Rural Regions in Europe“ (Bryden i dr., 2013), koje potvrđuju i naglašavaju važnost održivosti za razvoj i očuvanje ruralnih područja.

Za potrebe izrade rada analizirana je nekolicina istraživanja koja su potkrijepila teoriju o čitavom nizu pozitivnih utjecaja razvoja ruralnog turizma na razvoj ruralnih područja. Od domaćih autora koji su se bavili temom ruralnog turizma posebno se ističu A. Lukić, D. Demonja i E. Kušen. Ruralnom geografijom, pristupima proučavanju ruralnih prostora (2010) i svime vezanim uz ruralna područja u posljednjih se petnaestak godina bavi A. Lukić, ujedno i autor knjige „Mozaik izvan grada - tipologija ruralnih i urbanih naselja Hrvatske“ (2012) u kojoj su detaljno razrađeni problemi ruralnih područja u kontekstu njihova vrednovanja i planiranja budućeg, slijedom čega je izrađena opsežna ruralna tipologija naselja Hrvatske.

D. Demonja u svojim se radovima bavi istraživanjem ruralnog turizma te pritom ističe različite aspekte i probleme turizma, naglašavajući uz to važnost kulturno-povijesnog nasljeđa u funkciji razvoja ruralnog turizma u knjizi „Ruralni turizam u Hrvatskoj s primjerima dobre prakse i europskim iskustvima“ (2010). Osim što se ova knjiga bavi osnovama, aktualnim stanjem i razvojem, marketingom i učincima ruralnog turizma, važnu ulogu pridaje agroturizmu kao temeljnom obliku seoskog turizma u Hrvatskoj. Također, autor je i koautor brojnih članaka koji se tiču navedene problematike. Istražuje baštinu, ono što ju sačinjava te njezinu povezanost s ruralnim turizmom. Predstavlja ju kao temelj na kojem se bazira ruralni turizam – ona uključuje, prije svega, krajolik (očuvanu prirodu, posebnosti flore i faune) te materijalnu i nematerijalnu baštinu (očuvano graditeljsko nasljeđe, običaje, zanate, manifestacije i događanja kojima se održava i njeguje tradicija), čija glavna uloga mora biti

očuvanje tradicije (Demonja i Baćac, 2012). To je posebno došlo do izražaja posljednjih godina jer se sve više ustraje na razvoju ruralnih područja temeljenom na njihovoj baštini (Demonja i Baćac, 2013). Uz to, istražene su i osobitosti ruralnog turizma u Hrvatskoj, iz čega su proizašli zaključci o stavovima lokalnih zajednica o posebnim oblicima ponude i vrstama turizma, popraćeni razvojnom dokumentacijom i poticajnim mjerama od strane lokalnog stanovništva (Ružić i Demonja, 2013). Iako su seoska područja još uvijek nedovoljno iskorištena u turističkom smislu, istraživanja su dokazala da ruralni turizam Hrvatske može postati jedna od glavnih determinanti razvoja jer razvoj turističke ponude, koja je privlačna ulagačima i koristi jedinstveni lokalni potencijal, ima značajan utjecaj na rast bruto domaćeg proizvoda i zaposlenost, odnosno poboljšava ekonomske značajke tog prostora (Demonja, 2014). Istraženi su i turizam i kultura u funkciji lokalnog gospodarskog razvoja kako bi se ostvarilo učinkovitije surađivanje i napredak u razvoju ruralnog turizma (Demonja i Grediček, 2015).

Eduard Kušen značajan je zbog izrade klasifikacije potencijalnih i realnih turističkih atrakcija. Za potrebe nadolazećeg „novog“ turizma autor je, na osnovi testiranja kroz petnaestak projekata u Institutu za turizam (Zagreb), predložio izvorni koncept funkcionalne klasifikacije potencijalnih i realnih turističkih atrakcija u funkciji planiranja održivog razvoja turizma te zaštite prostora i okoliša. Također, autor je i monografije „Turistička atrakcijska osnova“ (2002) u kojoj su predstavljeni temeljni turistički resursi kroz model koji obuhvaća podjelu potencijalnih i realnih turističkih atrakcija na šesnaest osnovnih vrsta, kojima su pridružene odgovarajuće osnovne vrste turističkih motiva i aktivnosti.

Što se tiče istraživanja na temu samog agroturizma (kao posebnog oblika turizma unutar seoskog turizma), većina radova nastaje u posljednjih desetak godina kada se počinje pridavati veća važnost toj temi u Hrvatskoj. Temom agroturizma i njegovim stanjem u Hrvatskoj bave se Lukić (2012) i Kušen (2006) koji u svojim radovima govore o stanju agroturizma u Hrvatskoj te njegovoj perspektivi u budućnosti. Nekoliko istraživanja bavilo se razlozima osnivanja agroturizama (Brščić i dr., 2010) te načinom na koji agroturizam može pridonijeti gospodarskom i ekonomskom razvoju prostora (Tubić i dr., 2013; Erstić i dr., 2011). Postoje radovi na temu razvijenosti agroturizma u pojedinim županijama ili općinama (Franić i Cunj, 2007; Grgić i dr., 2011; Zrakić i dr., 2012; Zrakić i dr., 2015). Također, značajni su radovi usporedbe agroturizma Hrvatske i Europske unije (Grgić i dr., 2015) te primjeri iz europskih zemalja koji govore u kojem bi se smjeru trebao razvijati hrvatski agroturizam (Jelinčić, 2007).

Uz navedeno, u posljednje dvije godine provedena su brojna istraživanja u Kontinentalnoj i Primorskoj Hrvatskoj o ruralnom turizmu ili nekom od njegovih selektivnih oblika. Pritom se izdvajaju radovi o pretpostavkama održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj (Bartoluci i dr., 2016), istraživanje o agroturizmima u Primorskoj Hrvatskoj u funkciji produljenja turističke sezone (Košak i Lugomer, 2015), zatim rad o iskustvu i praksi razvoja agroturizma u Europi te njegov utjecaj na Hrvatsku (Pamuković i dr., 2016) i mnogi drugi.

1.2. Pojmovi i definicije

Postoje različita stajališta o tome što su ruralni prostori, što bi mogli biti, što bi trebali biti i kako ih postići (Butler i Hall, 1998). Također, brojne studije, knjige i članci bave se pitanjima ruralnosti. Lukić u svojoj knjizi „Mozaik izvan grada - tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja“ (2012) objašnjava značenje „ruralnog“:

Ruralno se u najširem smislu shvaća kao:

- 1) „realni, materijalni geografski prostor i vrijeme izvan međa (morfološke) gradske aglomeracije, koji je ujedno i čimbenik i odraz procesa zadovoljavanja osnovnih ljudskih funkcija: stanovati u zajednici i živjeti, raditi, opskrbljivati se, obrazovati se i provoditi slobodno vrijeme“
- 2) „diskurzivne socijalne reprezentacije, formalne i neformalne, visokog kulturnog naboja, s raznovrsnošću i oprečnosti značenja“
- 3) „koncepti koji utječu na shvaćanje prostornih odnosa, ali i života uopće“

Iz svega navedenog, u svrhu ovog istraživanja, ruralna područja shvaćaju se u okviru prve definicije. Postoji više načina i kriterija za određivanje ruralnih područja, a izdvojena su dva službena primjera. Prema OECD-u (Organization for Economic Cooperation and Development / Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj), ruralna su područja ona u kojima je gustoća naseljenosti ispod 150 stanovnika po km² (na razini lokalnih zajednica – u Hrvatskoj općina i upravnih gradova), dok se prema kriteriju Europske unije kao prag uzima 100 stanovnika po km². Prema metodologiji Europske unije koja ima blaži kriterij za određivanje ruralnih područja, čak 91,6% ukupnog područja Republike Hrvatske spada u ruralno područje; 88,7% naselja smješteno je u ruralnim područjima, a 47,6% ukupnog stanovništva živi u ruralnim područjima.

Kada je u pitanju sam ruralni turizam, također dolazi do miješanja pojmova kao što su seoski turizam, ruralni turizam, turističko seljačko obiteljsko gospodarstvo (TSOG ili agroturizam). Sve spomenuto jesu pojmovi koji su povezani s pružanjem turističkih usluga na više ili manje slične načine. Zbog boljeg shvaćanja ideje cjelokupnog rada, važno je definirati pojedini oblik navedenih turizama kako bi se jasno diferencirali spomenuti pojmovi. Sljedeće definicije objašnjene su u Priručniku za bavljenje seoskim turizmom (2011).

Ruralni turizam najširi je pojam koji obuhvaća sve turističke usluge/aktivnosti/vidove turizma unutar ruralnih područja, uključujući npr. lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni i tako dalje. Ruralni turizam nije nužno dopunska djelatnost na gospodarstvu kojom se stvara dodatni prihod, već može biti i profesionalna djelatnost (npr. mali obiteljski hotel, konjički centar...). Pri tome sam pojam ruralnog područja uglavnom nije strogo definiran, već se njime podrazumijevaju područja u kojima prevladavaju prirodno okruženje, seoski okoliš, mala naselja i sela, zaseoci, izdvojena poljoprivredna gospodarstva, s poljoprivredom i šumarstvom kao glavnim gospodarskim granama.

Seoski turizam užu je pojam od ruralnog turizma, a istovremeno širi pojam od turizma na farmi (turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu) i vezan je uz ambijent sela i njegovu užu okolicu te sve njegove aktivnosti (poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija, ostala gospodarska aktivnost).

Turizam na seljačkom gospodarstvu (TSOG ili agroturizam) isključivo se odnosi na oblik turističke usluge koji je dodatna vrijednost na gospodarstvu sa živom poljoprivrednom djelatnošću, u sklopu koje se nude proizvodi proizvedeni na takvom gospodarstvu. Time se osigurava preživljavanje *rurisa* kao primarnog proizvođača hrane što zapravo i jest njegova izvorna funkcija. Štoviše, usluga prehrane, jela i pića za goste na turističkom seljačkom gospodarstvu trebala bi biti sastavljena iz namirnica pretežito vlastite proizvodnje.

Hijerarhijski međuodnos između ovih pojmova prikazan je u tablici 1.

Tab.1. Shematski prikaz međuodnosa ruralnog turizma, seoskog turizma i turizma na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu (TSOG)

Ruralni turizam
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Seoski turizam</u> • Vinski turizam • Gastro turizam • Lovni turizam • Ribolovni turizam • Turizam u nacionalnim i parkovima prirode • Vjerski turizam • Kulturni turizam • Pustolovni turizam (avanturistički) • Zdravstveni turizam (toplice)
Seoski turizam
<ul style="list-style-type: none"> • <u>TSOG ili agroturizam</u> • Kušaonica • Izletište • Ruralna kuća za odmor • Ruralni B&B (noćenje s doručkom) • Ruralni obiteljski hotel • Ruralni kamp • Etnosela • Etnozbirke • Seoske manifestacije • Folklor
TSOG ILI AGROTURIZAM
<ul style="list-style-type: none"> • Usluge noćenja • Usluge prehrane • Ostale usluge aktivnog odmora na TSOG-u

Izvor: Baćac, R., 2011: Priručnik za bavljenje seoskim turizmom-korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb

Iako posljednje, ne i manje važno razjasnit ćemo što se točno smatra pružateljem usluga ruralnog turizma čiji su primjeri istaknuti u Nacionalnom katalogu – Ruralni turizam Hrvatske (tab. 2.). Vrsta objekata u katalogu određena je ovisno o: vrsti ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu koje objekti obvezno moraju pružati, pretežitosti i obveznom minimumu ugostiteljskih usluga, načinu usluživanja te drugim uvjetima propisanim Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN br. 05/08, 44/11 i 118/11).

Tab. 2. Vrste objekata u seljačkom domaćinstvu

Vinotočje/kušaonica	Objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju vina i/ili voćna vina i/ili proizvodi od vina i/ili voćnih vina i/ili ostala alkoholna pića i/ili naresci (suhomesnati proizvodi, sirevi i slično) koji se sljubljuju s tim pićima i/ili namazi, za najviše 80 gostiju istodobno.
Izletište	Objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju topla i hladna jela te pića i napici za najviše 80 gostiju istodobno.
Soba	Objekt u kojemu se gostima pružaju usluge smještaja. U objektu mora biti omogućeno korištenje usluge prehrane, pića i napitaka (doručka ili polupansiona ili pansiona).
Apartman	Objekt u kojem se gostima pružaju usluge smještaja, opremljen tako da gost može sam pripremati i konzumirati hranu. U objektu mora biti omogućeno korištenje usluge prehrane, pića i napitaka (doručka ili polupansiona ili pansiona).
Ruralna kuća za odmor	Objekt u kojem se gostima pružaju usluge smještaja i korištenja okućnice u ruralnom okruženju, opremljena tako da gost sam može pripremati i konzumirati hranu. U objektu mora biti omogućeno korištenje usluge prehrane, pića i napitaka.
Kamp	Objekt u kojem se gostima pružaju usluge kampiranja (smještaja na uređenom prostoru na otvorenom - na kamp mjestu i/ili kamp parceli), uz korištenje pokretne opreme za kampiranje, vlastite ili iznajmljene od pružatelja usluga: vreća za spavanje, šatora, kamp prikolica (kamp kućica, karavana), autodomova (kampera), stolova, stolica i slično.

Izvor: Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN br. 05/08, 44/11 i 118/11)

2. CILJEVI RADA I HIPOTEZE

Temeljni cilj ovog rada jest istražiti kako i u kojoj mjeri lokacija ruralnih objekata (pružatelja usluga ruralnog turizma) ovisi o prirodno-geografskim i društveno-geografskim značajkama prostora. Primjenom metoda navedenih u poglavlju 4. *Metodologija istraživanja* istražiti će se postoje li određene zakonitosti u prostoru te na koji se način one pokazuju. Također, istražiti će se važnost bavljenja ruralnim turizmom za objekte i lokalnu ekonomiju prostora te otkriti s kojim se problemima i ograničenjima u razvoju susreću vlasnici ruralnih objekata i što je potrebno za lakši i bolji, odnosno kvalitetniji razvoj ruralnog turizma Hrvatske.

Iz dosadašnjih saznanja o predmetu istraživanja moguće je postaviti nekoliko hipoteza, koje će se ovim radom potvrditi ili opovrgnuti, a to su:

- a) Veći broj objekata za pružanje usluga ruralnog turizma smješten je u blizini zaštićenih i prirodno atraktivnih područja.
- b) Županije s većim indeksom razvijenosti imaju i veći broj objekata za pružanje usluga ruralnog turizma.
- c) Blizina prometnica je od velike važnosti za razvoj ruralnog turizma.
- d) Glavni su ograničavajući faktori u razvoju objekata za pružanje usluga ruralnog turizma nedovoljna potpora države i slaba potražnja za uslugama ruralnog turizma.
- e) Županije sa većim indeksom starosti imaju manje objekata za pružanje usluga ruralnog turizma.
- f) U županijama s većim udjelom poljoprivrednog stanovništva nalazi se veći broj pružatelja usluga ruralnog turizma.

Izložene hipoteze provjerit će se istraživačkim postupkom čiji će rezultat biti donošenje zaključnih postavki o ovoj temi.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U istraživanju i izradi rada korištene su sljedeće metode: prikupljanje, analiza i interpretacija podataka, pregled dosadašnjih istraživanja, statistička metoda, metoda anketiranja i metoda intervjua te niz prostornih analiza u *softveru ArcGIS 10.3.1*.

Metodom prikupljanja, analize i interpretacije statističkih i drugih podataka obuhvaćeni su podaci Državnog zavoda za statistiku, turističkih zajednica županija i Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

Turističkim zajednicama svih županija Republike Hrvatske elektroničkom poštom poslani su zahtjevi za podacima o agroturizmima u pojedinoj županiji, odnosno turističkim seljačkim obiteljskim gospodarstvima (TSOG-ovima). Podaci zatraženi od turističkih zajednica bili su naziv i vrsta turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava u pojedinoj županiji te ukupni broj dolazaka i noćenja tijekom godine u svakome od njih. Svrha toga bila je prikupiti najnovije podatke o agroturizmima po županijama kako bi ih mogli usporediti sa nacionalnim katalogom „Ruralni turizam Hrvatske“ i proširiti bazu podataka. Od postojeće 21 županije, na zahtjev za podacima odgovorilo je i poslalo podatke njih 9, a to su: Bjelovarsko-bilogorska, Dubrovačko-neretvanska, Grad Zagreb, Istarska, Krapinsko-zagorska, Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Sisačko-moslavačka i Splitsko-dalmatinska županija. Kako sve županije nisu odgovorile na naš zahtjev, nije bilo moguće izvršiti analizu prema njihovim podacima pa smo se u nastavku rada koristile podacima iz ruralnog kataloga i rezultati istraživanja odnose se isključivo na podatke prikupljene iz njega. Dvije županije, Bjelovarsko-bilogorsku i Krapinsko-zagorsku županiju, odlučili smo izdvojiti, zbog najbolje preglednosti i podataka odgovarajućih onima koje smo zatražili, te usporediti njihove podatke s podacima ruralnog kataloga da istražimo u kolikoj se mjeri ti podaci preklapaju i međusobno potvrđuju.

Prema dobivenim podacima, u tablici 3. vidimo da je veći broj objekata koji pružaju usluge ruralnog turizma u službenim podacima turističkih zajednica nego što je to zabilježeno u ruralnom katalogu. Od 16 objekata koji postoje u Krapinsko-zagorskoj županiji, njih 12 zastupljeno je i u katalogu, odnosno 75 %. Što se tiče Bjelovarsko-bilogorske županije u katalogu se nalazi 7 od ukupno 12 postojećih objekata prema podacima turističke zajednice, odnosno 58 %.

Tab.3. Popis pružatelja usluga ruralnog turizma na području Koprivničko-križevačke i Bjelovarsko-bilogorske županije, naziv objekta, te broj ležajeva

Naziv općine	Naziv objekta	Broj ležajeva	Naziv općine	Naziv objekta	Broj ležajeva
Gornja Stubica	Lojzekovahiža*	34	Velika Pisanica	Seoski turizam Na malenom brijegu*	4
Hum na Sutli	Humska klet*	8	Veliko Trojstvo	Izletište Stara kuća	/
Hrašćina	Bolfanski vinski vrh*	10	Bjelovar	Agroturizam Vinia*	39
Klanjec	OPG Broz*	8	Veliko Trojstvo	Seoski turizam Bilogorska čarolija	4
Krapina	Ruralna kuća Golub	10	Kapela	Agroturizam Coner	16
Marija Bistrica	Ruralna kuća Ružica	4	Velika Pisanica	OPG Santo*	6
	Zagorska hiža Cecilija	2	Veliko Trojstvo	Ruralna kuća Pajdo*	9
Oroslavje	Lipovečka klet*	2	Daruvar	OPG Matej Kovačević*	4
Radoboj	Smrečkovmelin*	2		OPG Vobovski	/
Stubičke Toplice	HižaBibi	5	Čazma	Agroturizam Zmajevno gnijezdo (Pirak) *	4
Sv. Križ Začretje	Klet Kozjak*	14	Štefanje	Agroturizam Kidemet	8
	Agroturizam Kos*	6		Ivanska	Seosko gospodarstvo Kudumija*
Tuhelj	Seoski turizam Trnac*	4			
Zabok	Zaboky selo*	20			
Zagorska Sela	Gospodarstvo Šumak*	7			
	Seoski turizam Masnec*	20			

Izvor: Turistička zajednica Koprivničko-križevačke i Bjelovarsko-bilogorske županije

Zbog nemogućnosti dobivanja cjelokupnih podataka o svim turističkim seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, rad se temelji na podacima iz kataloga ruralnog turizma koji daje informacije o najznačajnijim pružateljima usluga u ruralnom turizmu u Hrvatskoj, a nastao je suradnjom Hrvatske gospodarske komore i Ministarstva turizma Republike Hrvatske. Katalogom nisu obuhvaćeni svi pružatelji usluga u ruralnom turizmu već samo oni najreprezentativniji i koji imaju određeni kulturni i tradicijski značaj, tako da katalog, osim agroturizama, obuhvaća i pojedine OPG-ove te izletišta i vinarije, koje se u nastavku rada naziva pružateljima usluga u ruralnom turizmu.

3.1. Analiza prostorne distribucije u ArcGIS-u

Analize prostorne distribucije objekata kroz upite i zoniranje (*buffer*) iz ruralnog kataloga napravljene su pomoću *softvera ArcGIS 10.3.1*. Njihovi digitalizirani *shapefileovi* s točnom lokacijom u prostoru i glavnim obilježjima unesenima prema ruralnom katalogu preuzeti su od Paule Moharić koja je dala svoje dopuštenje za preuzimanje i korištenje tih podataka u svrhu izrade ovog rada.

Prametri koji su uzeti za analizu ekonomskih i demografskih pokazatelja su gustoća naseljenosti, indeks starosti, indeks razvijenosti te udio poljoprivrednog stanovništva u Republici Hrvatskoj. Svi parametri su relativni pokazatelji te nam omogućuju međusobnu usporedbu prostornih jedinica. Gustoća naseljenosti u Hrvatskoj je različita i očituje se već na razini najvećih geografskih sastavnica Hrvatske, Ravničarska ili Panonska Hrvatska (103 st/km²) i Brdskoplaninska ili Dinarska Hrvatska (18 st/km²) (Nejašmić i Toskić, 2000) pa je naseljenost Republike Hrvatske izrazito neravnomjerna, te je gustoća stanovništva odličan parametar za usporedbu razmještaja objekata za ruralni turizam. Sastav prema dobi po svojim društveno-gospodarskim implikacijama jedna je od najvažnijih značajki stanovništva, a prema analitičkim pokazateljima, stanovništvo Hrvatske obilježava izrazito duboka starost (Nejašmić i Toskić, 2013), te je zato kao socio-demografski parametar uzet udio starog stanovništva. Indeks razvijenosti kao pokazatelj uveden je radi objektivnijeg mjerenja stupnja razvijenosti svih jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj te se temelji na suvremenom shvaćanju regionalne politike koja potiče razvoj cjelokupnog državnog teritorija (*MRRFEU*) te je kao takav bio idealan za usporedbu jedinica lokalne samouprave. Poljoprivreda ima posebno mjesto u hrvatskom gospodarstvu, a poljoprivredno zemljište obuhvaća više od polovice kopnene površine Republike Hrvatske, te je u 2001. godini 47,6 % ukupnog stanovništva živjelo u seoskim područjima. Procjenjuje se da dohodak od poljoprivrede

ostvaruje oko 10 % ukupno radno sposobnog stanovništva (Božić i dr., 2009) te je zbog toga udio poljoprivrednog stanovništva uveden kao jedan od parametara.

Za analizu odabranih demografskih podataka sa stranica Državnog zavoda za statistiku preuzeti su podaci o broju stanovnika prema starosti i spolu po naseljima, općinama i županijama Republike Hrvatske 2011. godine te podaci o poljoprivrednom stanovništvu prema aktivnosti i spolu iz Popisa stanovništva 2001. godine.

U analizi ekonomskih pokazatelja korišten je indeks razvijenosti po županijama koji je preuzet sa stranica Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije za 2013. godinu. U njegovom izračunu koristi se 5 različitih društveno-gospodarskih pokazatelja: stopa nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunski prihodi jedinica lokalne/regionalne samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovništva i stopa obrazovanosti. Koristi se za mjerenje stupnja razvijenosti jedinica lokalne i regionalne samouprave, a na temelju odstupanja njegovih vrijednosti od državnog prosjeka jedinice lokalne i regionalne samouprave razvrstavaju se u određene skupine (*MRRFEU*). U ovom radu korišteni su podaci o indeksu razvijenosti na razini općina, a prema njemu općine se razvrstavaju u 5 skupina:

- a) I. skupina – jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 50% prosjeka RH,
- b) II. skupina – jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50% i 75% prosjeka RH,
- c) III. skupina – jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 75% i 100% prosjeka RH,
- d) IV. skupina – jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100 % i 125 % prosjeka RH,
- e) V. skupina – jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti veća od 125% prosjeka RH.

3.2. Anketno istraživanje pružatelja usluga ruralnog turizma

Anketno istraživanje provedeno je na temelju podataka iz ruralnog kataloga. Izrađeni su internetski anketni upitnici koji su poslani svim pružateljima usluga ruralnog turizma iz nacionalnog kataloga čija je e-mail adresa bila dostupna preko kataloga ili internetske stranice, a oni bez e-mail adrese kontaktirani su telefonskim putem. Anketa se provodila od 24. do 31. ožujka 2017. godine. Sastojala se od ukupno 32 pitanja od čega je 5 pitanja otvorenog tipa, a 27 pitanja zatvorenog tipa. U pitanjima zatvorenog tipa njih 21 postavljeno je s mogućnošću samo jednog odgovora, 4 s mogućnošću više odgovora (nabrajanja) i 2 pitanja s ponuđenim odgovorima intenziteta. Budući da je nakon slanja internetske ankete odaziv bio nizak, obavljeno je i telefonsko anketiranje putem istog anketnog upitnika od 3. do 10. travnja. Od ukupno 317 kontaktiranih pružatelja usluga, na anketu je (u pisanom ili usmenom obliku) odgovorilo 99 odnosno 31 %. Anketom su prikupljene osnovne informacije vlasnika TSOG-ova o njihovom objektu te njihova mišljenja o pojedinim pitanjima vezanim za temu rada koja će pomoći provjeriti hipoteze.

3.3. Intervjuiranje odabranih pružatelja usluga ruralnog turizma

Nakon obrade podataka ankete izabrani su najzanimljiviji i reprezentativni primjeri koji su dodatno intervjuirani telefonskim putem. Dodatni kriterij za odabir onih vlasnika objekata koji će biti intervjuirani bio je i potvrđan odgovor na posljednje pitanje u anketi, koje je bilo vezano uz pristanak na intervju. Pomoću intervjuja ispitana su mišljenja i stavovi o prednostima, mogućnostima i ograničenjima razvoja ruralnog turizma, čime je provjeren dio hipoteza istraživanja. Intervjuirano je ukupno 11 vlasnika objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu, svaki individualno.

4.PREGLED STANJA RURALNOG TURIZMA U HRVATSKOJ

4.1. Počeci i razvoj ruralnog turizma

Hrvatska je danas dominantno okrenuta maritimnom, kupališnom masovnom turizmu. Razvoj maritimnog turizma seže u posljednja desetljeća 19. stoljeća, a takva se orijentacija izrazito nastavlja od pedesetih godina 20. stoljeća. U sedamdesetim godinama prošlog stoljeća procesom litoralizacije dolazi koncentracije turističkih interesa na jadransku obalu kao najperspektivnije područje za razvoj turizma. Dakle, u to je vrijeme turizam u Hrvatskoj pokazivao značajke „maritimne isključivosti“ i nije se razmišljalo o mogućnostima ruralnih područja za razvoj turizma. Lukić (2002) navodi kako su ruralna područja „još od sredine 19 st., a posebno tijekom real-socijalističkog gospodarskog sustava od sredine 1950-ih do 1990-ih godina, tranzicijom u posljednjih desetak godina te u Domovinskom ratu, bila izložena degradacijskim procesima koji su doveli do praga izumiranja *rurisa*, sela – osnovnog elementa ruralnog prostora“. Na taj način selo biva zapostavljeno te tada još nije bilo riječi o ruralnom turizmu u Hrvatskoj.

Ipak, ruralni prostori često su bili odredištem turista, rekreativaca i gostiju namjernika. Posebno ih je privlačilo planinarstvo, kulturni i hodočasnički turizam, posjeti zavičajju kao i drugi specifični privlačni elementi. U to vrijeme turizam još nije bio usmjeren na strane goste, ali je bio u svojim začecima. Ono što je vrlo zanimljivo jest razvoj ruralnog turizma na seljačkim gospodarstvima kao prvim pružateljima usluga koji su bili koncentrirani na ruralni turizam u svrhu kakvu on ima danas. Taj se oblik ruralnog turizma rijetko pojavljivao u našoj turističkoj ponudi. Lukić (2002) ističe kako „sve do 1990-ih on nije bio planiran, štoviše u socijalističkom sustavu bio je dekužiran zbog negativnog stava prema privatnoj svojini, obiteljskim gospodarstvima te neindustrijskoj poljoprivredi općenito“. Također, u to su vrijeme važna obilježja bili usitnjeni posjedi, vladala je okrenutost prema maritimnom turizmu i masovnosti, uz to nije bila dovoljno razvijena svijest o vrijednosti okoliša, što je utjecalo na vrlo sporo i slabo razvijanje ovog oblika ruralnog turizma te još uvijek nije moguće govoriti o ruralnom turizmu u pravom smislu te riječi.

S druge strane, ipak su postojali neki pozitivni primjeri u razvoju turizma. Seljačka su gospodarstva u blizini turistički atraktivnih lokaliteta pružala usluge prenoćišta. Također, kao prve mjesta u kojima se javljaju oblici ruralnog turizma važno je spomenuti Dubrovačko primorje i Konavle. Osamdesetih se počinju razvijati oblici izletničkog turizma i to prvenstveno zahvaljujući Dubrovniku koji je svakako tada bio poznata turistička destinacija.

U sklopu posjeta Dubrovniku razvijen je i projekt jednodnevnih posjeta u desetak sela u zaleđu (Lukić, 2002). U tridesetak seljačkih domaćinstava gosti su bili primani na seljačkim domaćinstvima te nuđeni domaćim tradicionalnim proizvodima kao što su suhe smokve, pogače i pečenja ispod saća te domaćom rakijom. Domaćini su turiste upoznawali s vjerskim prigodnim običajima, vinarstvom, pčelarstvom, rukotvorstvom, uz izvorne instrumente glazbu i pjesmu (Brailo, 1995). Domovinskim ratom ovakav je oblik ruralnog turizma biva naglo prekinut, ali iz svega navedenog proizlazi kako su Dubrovačko primorje i Konavle bili mjesto razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj, koji su ubrzo počele slijediti i druge regije.

4.2. Novo razdoblje u razvoju ruralnog turizma

Novo razdoblje u razvoju ruralnog turizma počinje devedesetih godina. Tada Ministarstvo turizma Republike Hrvatske pokreće različite inicijative i aktivnosti koje su bile vezane uz obilazak terena, prikupljanje informacija i edukaciju inicijatora za razvoj ruralnog turizma (Demonja, 2013). Također, vrlo je važno napomenuti da je ključnu ulogu imala promjena političkog, društvenog i ekonomskog sustava u Hrvatskoj u devedesetima (Lukić, 2002). Prve poticaje na promišljanje o ruralnom turizmu dao je savez Seljaka Hrvatske osnovan 1990. Njihova specifičnost je u tome što su nastali na poticaj samih seljaka te su u svome programu istaknuli pojam „seoski turizam“ i tako stavili naglasak na važnost tog elementa za revitalizaciju i razvoj ruralnih sredina premda u to vrijeme još uvijek nije postojao zakonodavni okvir za razvoj ruralnog turizma.

Značajan doprinos u razvoju ruralnog turizma su dali Institut za turizam i konzultantska tvrtka Hrvatski farmer d.o.o. koji su se izravno uključili u planiranje ovog oblika turizma (Lukić, 2002). Oni počinju razvijati različite stručne programe za istraživanje mogućnosti razvoja ovog oblika turizma i tako osvješćivati narod o kvalitetama i mogućnostima prostora u kojemu žive. Također u to vrijeme izrađena je i klasifikacija ruralnog turizma u Hrvatskoj, temeljena uglavnom na iskustvima europskih zemalja. E. Kušen izradio je prijedlog klasifikacije prema kojemu ruralni turizam obuhvaća devetnaest mogućih vrsta turizma. To su: turizam na seljačkom gospodarstvu, rezidencijalni turizam, zavičajni turizam, sportsko-rekreacijski turizam, avanturistički turizam, zdravstveni turizam, edukacijski turizam, tranzitni turizam, kamping turizam, nautički kontinentalni turizam, kulturni turizam, vjerski turizam, ribolovni turizam, vinski turizam, gastronomski turizam, prirodi bliski turizam, eko-turizam, mješovite i ostale vrste turizma.

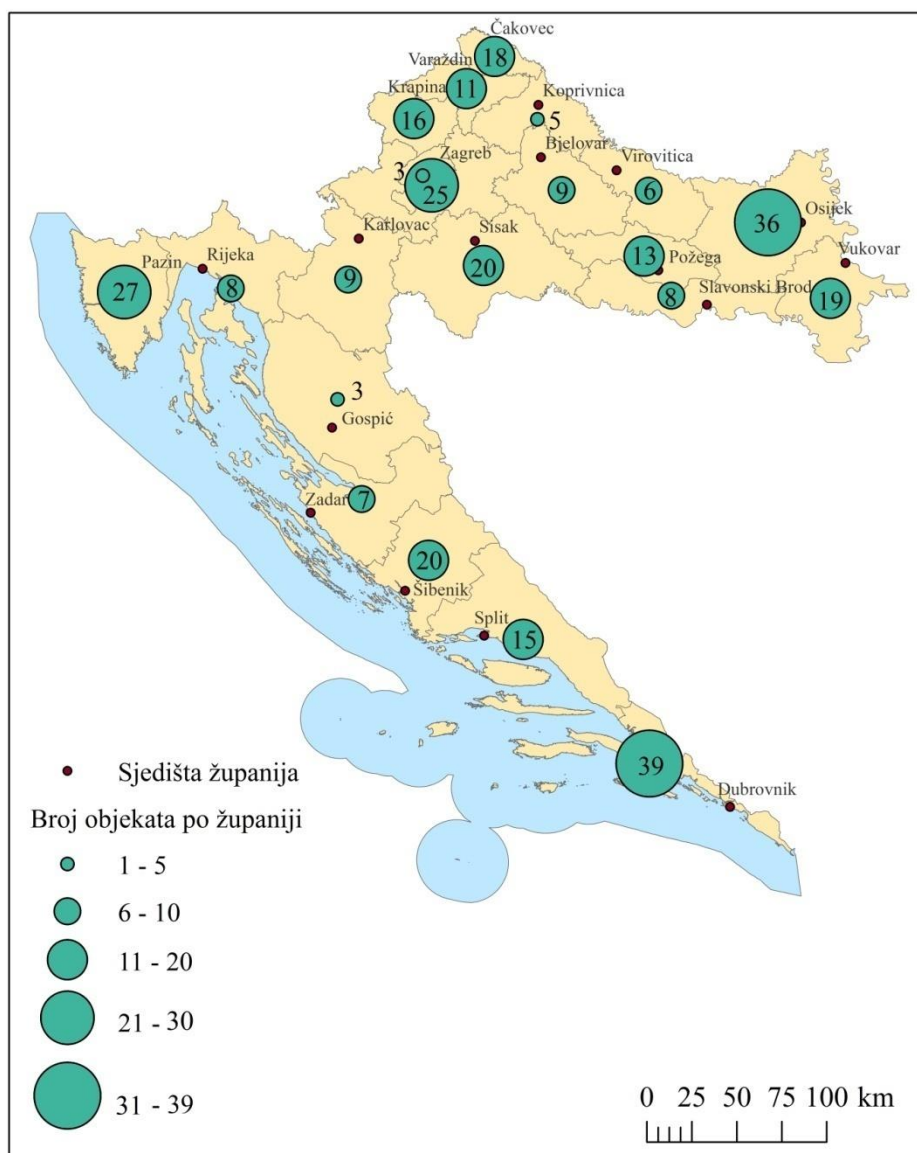
Prvi zakonodavni okvir nastaje tek 1995. godine Zakonom u ugostiteljskoj djelatnosti. Godinu poslije donosi se i Zakon o turističkoj djelatnosti, a na temelju njega i Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga na seljačkom domaćinstvu (1996). Već 2000. godine vidjeli su se veliki pomaci u aspektu razvoja ove vrste turizma. Povećao se i broj turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava te ih je tada već bilo 117 u 13 hrvatskih županija (Lukić, 2002). Većinom su prevladavala izletnička gospodarstva, bez mogućnosti smještaja. U to vrijeme najrazvijenija su područja bila područje Istre koje je tada imalo i više TSOG-ova od Dubrovačko-neretvanske županije, a slijedile su ih Zadarska i Zagrebačka županija. Lukić u svome radu o turističkim seljačkim gospodarstvima (2002) također napominje da brojna iskustva iz svijeta pokazuju da spoj *sun&beach* i ruralnog turizma nije nužan za njegov razvoj, jer gosti koji odabiru turistička seljačka gospodarstva imaju drugačije poimanje odmora. Također, evidentno je, iz primjera Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije da raznolikost privlačnih faktora, uz razvijeniju turističku infrastrukturu i tradiciju bavljenja turizmom, imaju važnu ulogu u odabiru destinacije posjetitelja. Ipak, u to vrijeme postojale su županije u kojima on nije bio uopće razvijen (Ličko-senjska, Primorsko-goranska, Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska županija) što je već tada ukazivalo na postojanje vrlo velike diferenciranosti ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj.

S vremenom, situacija se u Hrvatskoj mijenja te se ruralni turizam razvija sve više i mreža pružatelja njegovih usluga se širi i postaje sve gušća. Iako je prije dvadeset godina dominirala primorska Hrvatska u aspektu razvoja ruralnog turizma, danas je on prilično razvijen i u njenom kontinentalnom dijelu, posebice u Istočnoj Hrvatskoj. Danas u Hrvatskoj postoji više od 350 turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava te njihov broj i dalje raste, kao i broj drugih ponuđača usluga vezanih uz aktivnosti u ruralnim područjima. Samim time razvija se i ponuda ruralnog turizma. Trenutno stanje o pružateljima usluga ruralnog turizma i njihovoj ponudi bit će prikazano u poglavlju *Rezultati*.

5. REZULTATI

5.1. Prostorna distribucija pružatelja usluga RT

U ovom poglavlju analiziran je odnos lokacije objekata koji pružaju usluge ruralnog turizma te odabranih prirodno-geografskih i društveno-geografskih čimbenika pomoću programa *ArcGIS 10.3.1*. Kada podatke iz ruralnog kataloga prikažemo na karti, dobijemo neravnomjernu prostornu distribuciju s obzirom na brojnost objekata u pojedinim županijama (sl. 1.). Prema katalogu, najveći broj pružatelja usluga ruralnog turizma nalazi se u Dubrovačko-neretvanskoj (39) i Osječko-baranjskoj županiji (36), a brojem objekata još se ističu Istarska (27) i Zagrebačka županija (25), dok se najmanji broj pružatelja usluga nalazi se na području Like, Gorskog kotara te Podravine.

Sl. 1. Broj pružatelja usluga ruralnog turizma po županijama
Izvor: ESRI, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015.

Velik broj objekata u Dubrovačko-neretvanskoj i Istarskoj županiji može se objasniti dugom tradicijom turizma te smještajem u primorju. Osječko-baranjska županija razvija ruralni turizam u blizini PP Kopački rit te niza vinskih cesta. Razlog većeg broj objekata u Zagrebačkoj županiji jest blizina emitivnog područja grada Zagreba, odakle ljudi odlaze na izlete u prirodu da se odmaknu užurbanog gradskog života, ali i atraktivne prirodne i kulturne baštine (PP Medvednica i PP Žumberak – Samoborsko gorje, ornitološki rezervat Crna Mlaka, velike površine pod šumom, velik broj lovišta, brojne rijeke, jezera i izvori).

5.1.1. Značaj prirodno - geografske osnove

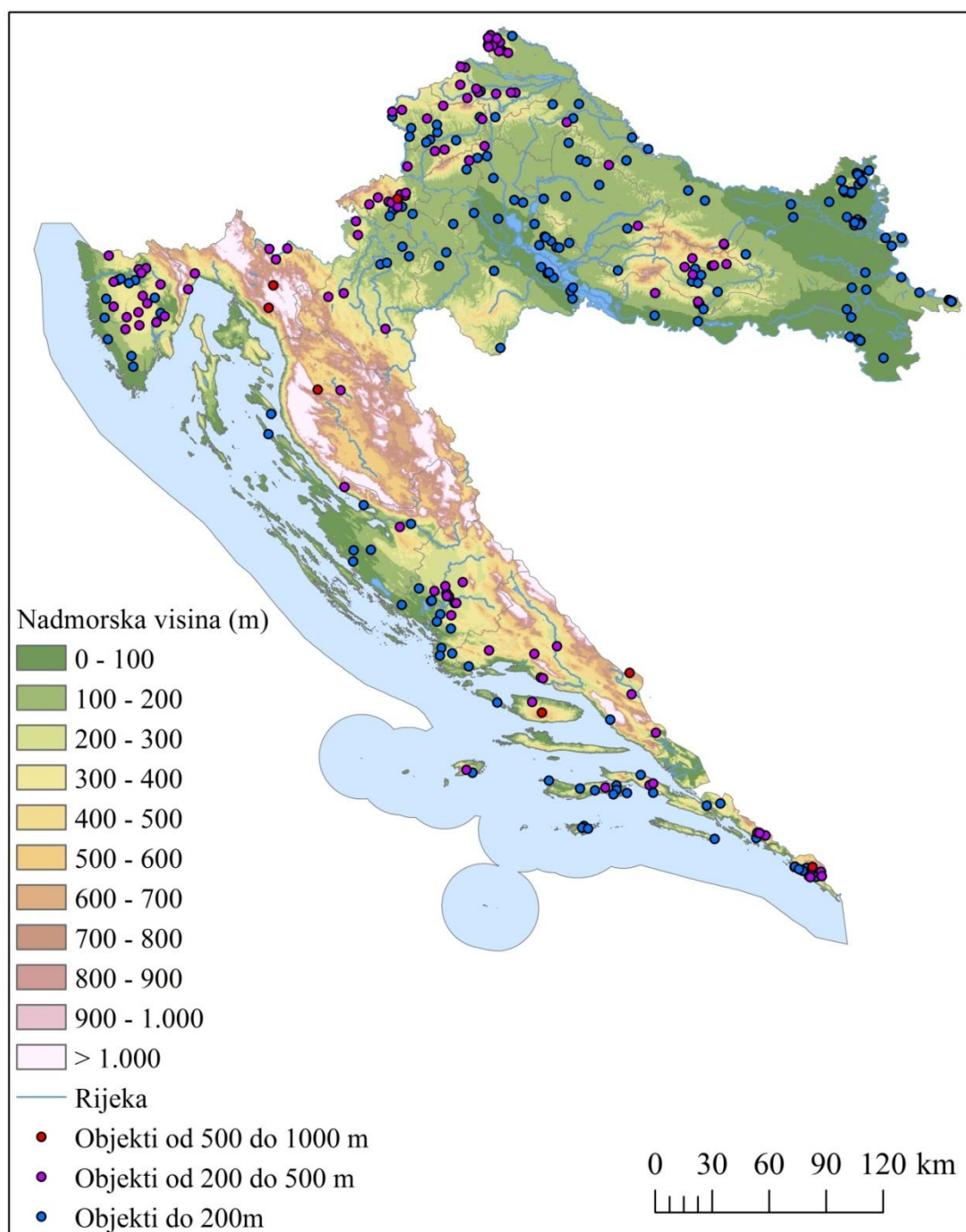
Prostor svojim obilježjima uvjetuje razvoj različitih vrsta turizma, kako općenito, tako i ruralnog turizma, a sam pojam turizma nezamisliv je bez komponente prostora i okoliša (Kušen, 2002). Vezano uz prirodnu osnovu izdvajaju se različite vrste turističkih atrakcija, odnosno faktora koji privlače turiste u određeni prostor, poput geoloških značajki prostora, klimatoloških i hidrografskih obilježja, biljnog i životinjskog svijeta te zaštićene prirodne baštine (Kušen, 2002). Usporedbom lokacije objekata s blizinom zaštićenih područja (nacionalnih parkova i parkova prirode) i nadmorskom visinom istražiti će se postoji li grupiranje objekata u prostoru u blizini prirodno atraktivnih područja. Hrvatska je pretežno nizinska zemlja budući da se više od 50 % njezine površine nalazi između 0 m i 200 m nadmorske visine, a dvostruko manje od toga, 25 %, zauzimaju područja od 200 m do 500 m (tab. 4.). Ukupan je broj pružatelja usluga u ruralnom turizmu, odnosno, njihovih objekata istraživanih u ovom radu u Hrvatskoj 317. Prostornom analizom u ArcGIS-u dobiveno je da se 195 objekata nalazi na visinama do 200 m, odnosno njih 61 %, dok se 115 objekata ili 36 %, nalazi između 200 m i 500 m.

Tab. 4. Broj i udio objekata u pojedinim visinskim razredima u Hrvatskoj

Nadmorska visina(m)	Udio u površini Hrvatske (%)	Broj objekata	Udio objekata u ukupnoj površini (%)
0 – 200	53,76	195	61,51
200 – 500	25,42	115	36,28
500 - 1000	17,08	7	2,21
> 1000	3,75	0	0
Ukupno	100	317	100

Izvor: ESRI, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015.

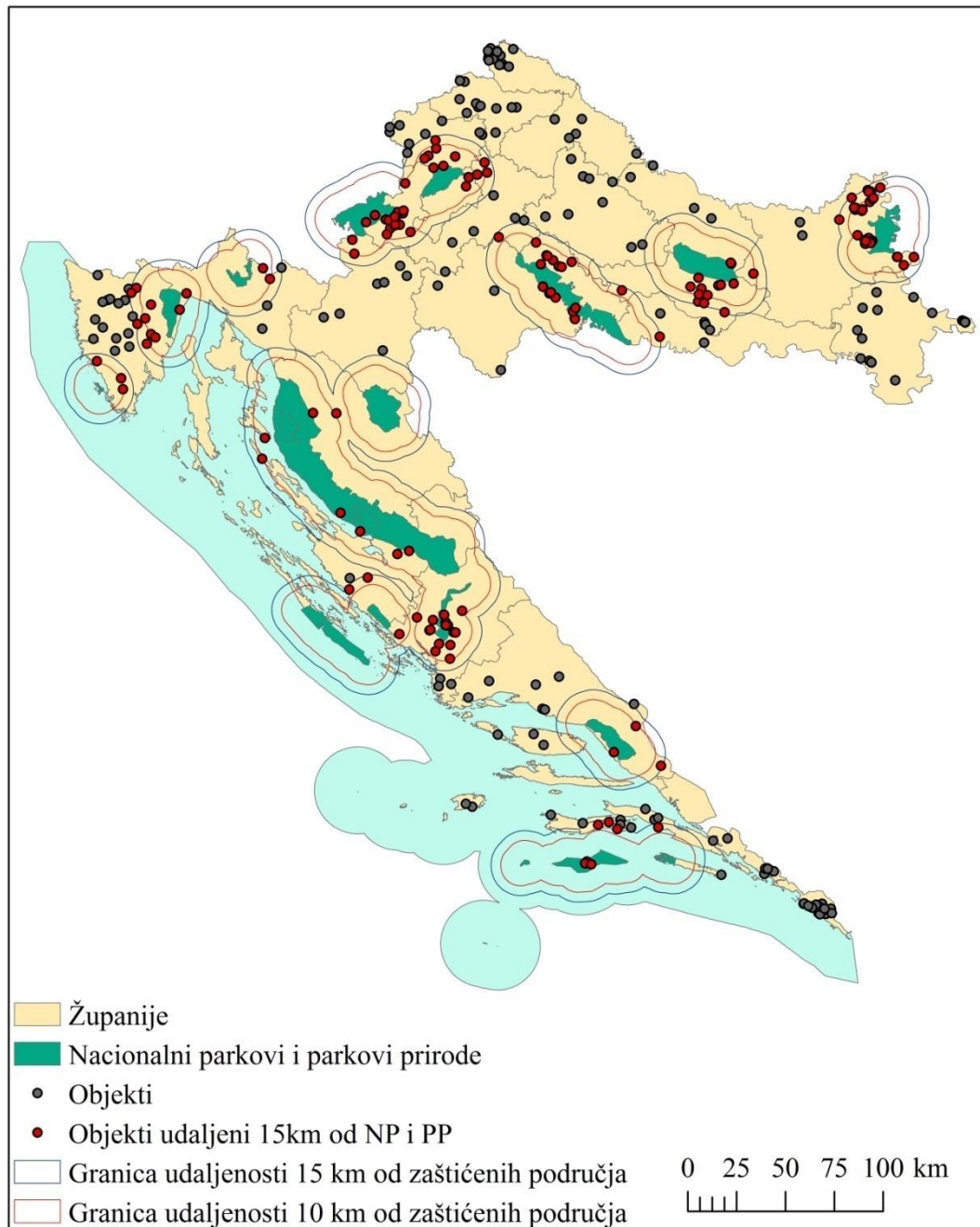
Na karti (sl. 2.) vidimo da se najveći broj pružatelja usluga ruralnog turizma nalazi u Nizinskoj i Primorskoj Hrvatskoj, dok se puno manji broj nalazi u Gorskoj Hrvatskoj. Najveći dio objekata nalazi se u visinskim razredima koji zauzimaju najveći dio površine Hrvatske i u kojima se nalazi najviše stanovnika, dok se broj objekata smanjuje s povećanjem nadmorske visine, tako da se iznad 1000 m ne nalazi ni jedan objekt, a između 500 m i 1000 m ima svega 7 objekata.

Sl. 2. Prostorna distribucija objekata prema nadmorskoj visini
Izvor: ESRI, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015.

Već prvim pogledom na kartografski prikaz (sl. 3.) vidljiva je koncentracija objekata u okolini zaštićenih područja – parkova prirode i nacionalnih parkova, posebice u kontinentalnoj Hrvatskoj. Tako se objekti grupiraju u blizini parkova prirode – PP Kopački rit, PP Papuk, PP Lonjsko polje, PP Medvednica i PP Žumberak – Samoborsko gorje. U Primorskoj Hrvatskoj najviše se ističe koncentracija objekata uz NP Krka.

Sl. 3. Udaljenost objekata od zaštićenih područja

Izvor: ESRI, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015.

Analizom je dobiveno da se 116 objekata (od ukupno 317) nalazi unutar 10 km udaljenosti od zaštićenih područja, od čega 76 objekata pruža usluge smještaja, a ostalo su kušaonice i izletišta. Unutar udaljenosti od 15 km nalazi se 149 objekata, što čini 47 % objekata, a smještaj pruža njih 98. Izuzetak su grupirani objekti u Dubrovačko-neretvanskoj, Istarskoj te Međimurskoj županiji. Turizam se u Konavlima razvija pod utjecajem razvoja turizma u Dubrovniku, odakle ljudi odlaze na jednodnevne izlete u okolna ruralna područja. Također, osim u Konavlima, razvijen je ruralni turizam i na poluotoku Pelješcu zbog smještaja u blizini Dubrovnika, općenito smještaja na moru, ali i zbog razvoja vinskih cesta, koje su bile među prvima u Hrvatskoj. Što se tiče Istre, turizam se na njezinoj zapadnoj obali razvio još za vrijeme Austro-Ugarske te kasnije preuzimaju talijanski model ruralnog turizma i prenose ga u unutrašnjost. Razvoju ruralnog turizma pogoduju i blizina emitivnih turističkih odredišta te bogata kulturna baština. Međimurje kao primjer regije s razvijenim ruralnim turizmom koja nije ni na obali ni u blizini značajnijih zaštićenih područja svoj razvoj temelji na iskustvima i primjerima iz država koje su prije razradile model ruralnog turizma (Austrija, Švicarska), razvoju poljoprivrede te raznolikom reljefu. Ono što se pogledom na kartu ističe jest izostanak grupe objekata u okolini NP Plitvička jezera, što iznenađuje jer je to hrvatski najposjećeniji nacionalni park u čijoj se blizini nalazi velik broj objekata. Međutim, tamo postoji mnogo iznajmljivača koji nude isključivo turističke usluge prenoćišta. Kao što je već rečeno u uvodnom dijelu rada, ti objekti nisu obuhvaćeni ruralnim katalogom, već samo oni koji imaju određeni kulturni i tradicijski značaj, te tako oni nisu predmet istraživanja u ovome radu. No njihovo postojanje samo dodatno potvrđuje da je za razvoj ruralnog turizma u područjima gdje nije bilo razvoja turizma pod utjecajem ostalih faktora (poput duge turističke tradicije u primjeru Istre ili Konvla) od velike važnosti blizina zaštićenih područja, koja privlače turiste u njihov prostor.

5.1.2. Značaj odabranih demografskih čimbenika

Prema popisu stanovništva 2011. godine u Republici Hrvatskoj bilo je 551 jedinica lokalne samouprave, od kojih je 124 imalo status grada i 427 općina. Prosječna gustoća naseljenosti iznosila je 75,8 st/km². U jedinice lokalne samouprave sa vrlo rijetkom napućenošću svrstavaju se sve jedinice lokalne samouprave koje imaju gustoću naseljenosti manju od 15 st/km² kojih u Hrvatskoj ima 63. Prema Ruralnom katalogu, u njima je smješteno 21 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu. Jedinice lokalne samouprave koje imaju gustoću naseljenosti manju od 25 st/km², a svrstavaju se zajedno s onim jedinicama koje imaju

gustoću naseljenosti manju od 15 st/km², rijetko su naseljene jedinice lokalne samouprave, a u Republici Hrvatskoj ih ima 137 i u njima se nalazi 77 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu. Osim navedenih rijetko naseljenih jedinica lokalne samouprave, još 239 jedinica imaju manju gustoću naseljenosti od prosjeka Republike Hrvatske (25-75 st/km²), a u njima je smješteno 156 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu (tab. 5.).

Tab. 5. Gustoća naseljenosti jedinica lokalne samouprave, njihov broj i broj objekata u takvim područjima

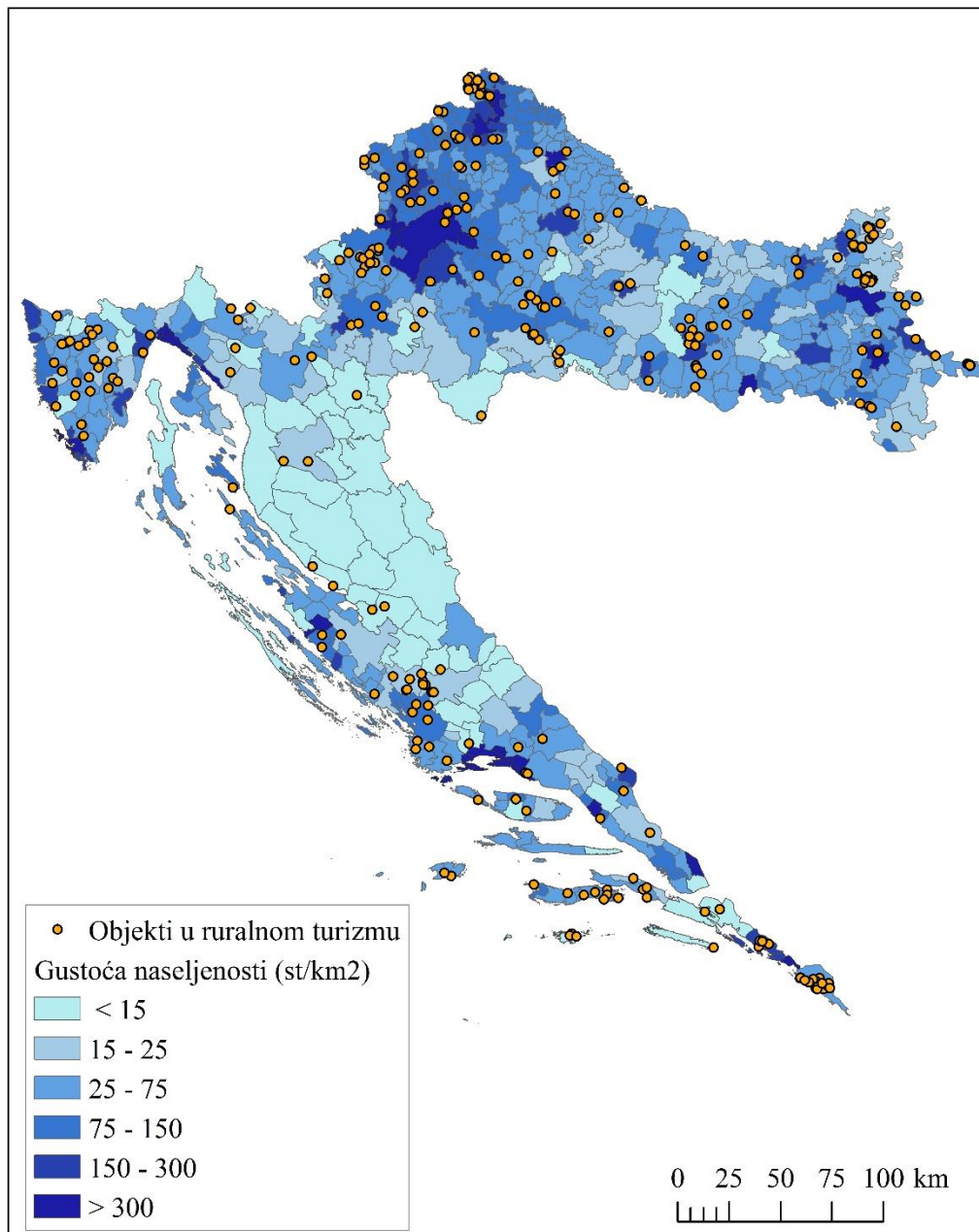
Gustoća naseljenosti	Broj jedinica lokalne samouprave	Broj objekata
<15	63	21
15-25	74	56
25-75	239	156
75-150	102	52
150-300	43	25
>300	30	7

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015., ESRI

Jedinica lokalne samouprave koje imaju gustoću naseljenosti preko 300 st/km², tj. one koje su prenapučene u Republici Hrvatskoj 2011. godine bilo je 30 i u njima se nalazilo svega 7 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu. Gusto naseljene jedinice lokalne samouprave su one koje imaju od 150 - 300 st/km², te ih je u Republici Hrvatskoj 2011. godine bilo 43 a u njima se nalazilo 25 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu. Još 102 jedinice lokalne samouprave su iznad hrvatskog prosjeka (75 - 150 st/km²) i u njima se nalazi 52 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu.

Zbrojimo li sve objekte u jedinicama lokalne samouprave koje imaju gustoću naseljenosti manju od hrvatskog prosjeka dobit ćemo brojku od 239 jedinica lokalne samouprave u kojima se nalazi 230 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu. U 175 jedinica lokalne samouprave koje imaju prosjek naseljenosti veći od prosjeka Republike Hrvatske nalazi se 84 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu (sl. 4.).

Prosječno 96 % jedinica lokalne samouprave sa manjom gustoćom od prosjeka države imaju objekt za pružanje usluga u ruralnom turizmu, dok prosječno 48 % jedinica lokalne samouprave sa većom gustoćom od hrvatskog prosjeka ima iste.

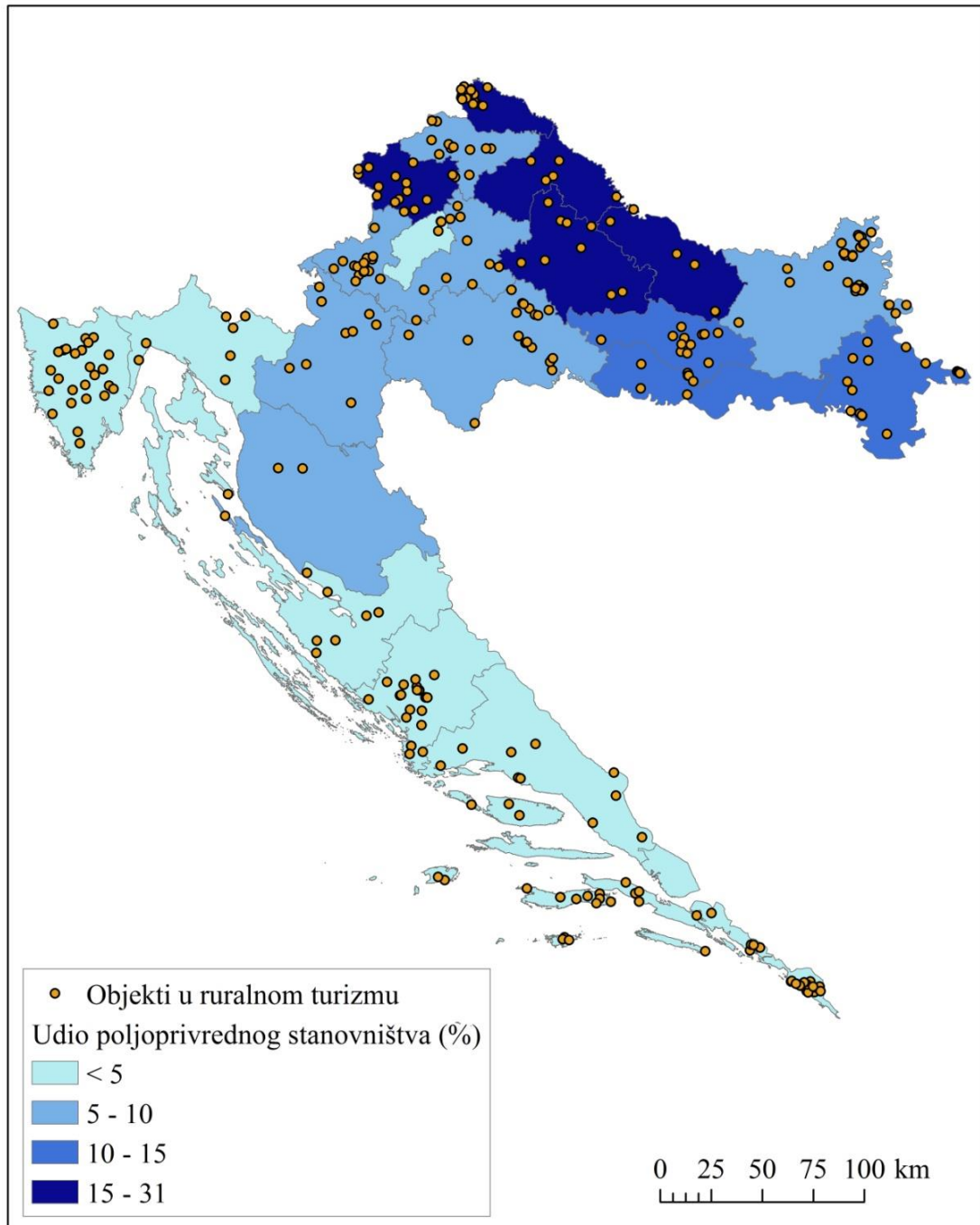

Sl. 4. Gustoća naseljenosti jedinica lokalne samouprave i razmještaj objekata u ruralnom turizmu

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015., ESRI

Hrvatska ulaskom u Europsku uniju pokušava pojačati poljoprivrednu politiku i planira postići ciljeve kao što su konkurentnost proizvodnje, prihvatljive cijene hrane s obzirom na

zdravstvene regulative, postizanje najvišeg mogućeg stupanja samodostatnosti poljoprivredne proizvodnje i zbog toga je poljoprivreda bitan čimbenik pa tako i ruralnog turizma, jer se najveći dio ruralnog turizma odvija u seoskim naseljima Hrvatske (Franić i dr., 2014).

Sl. 5. Udio poljoprivrednog stanovništva po županijama

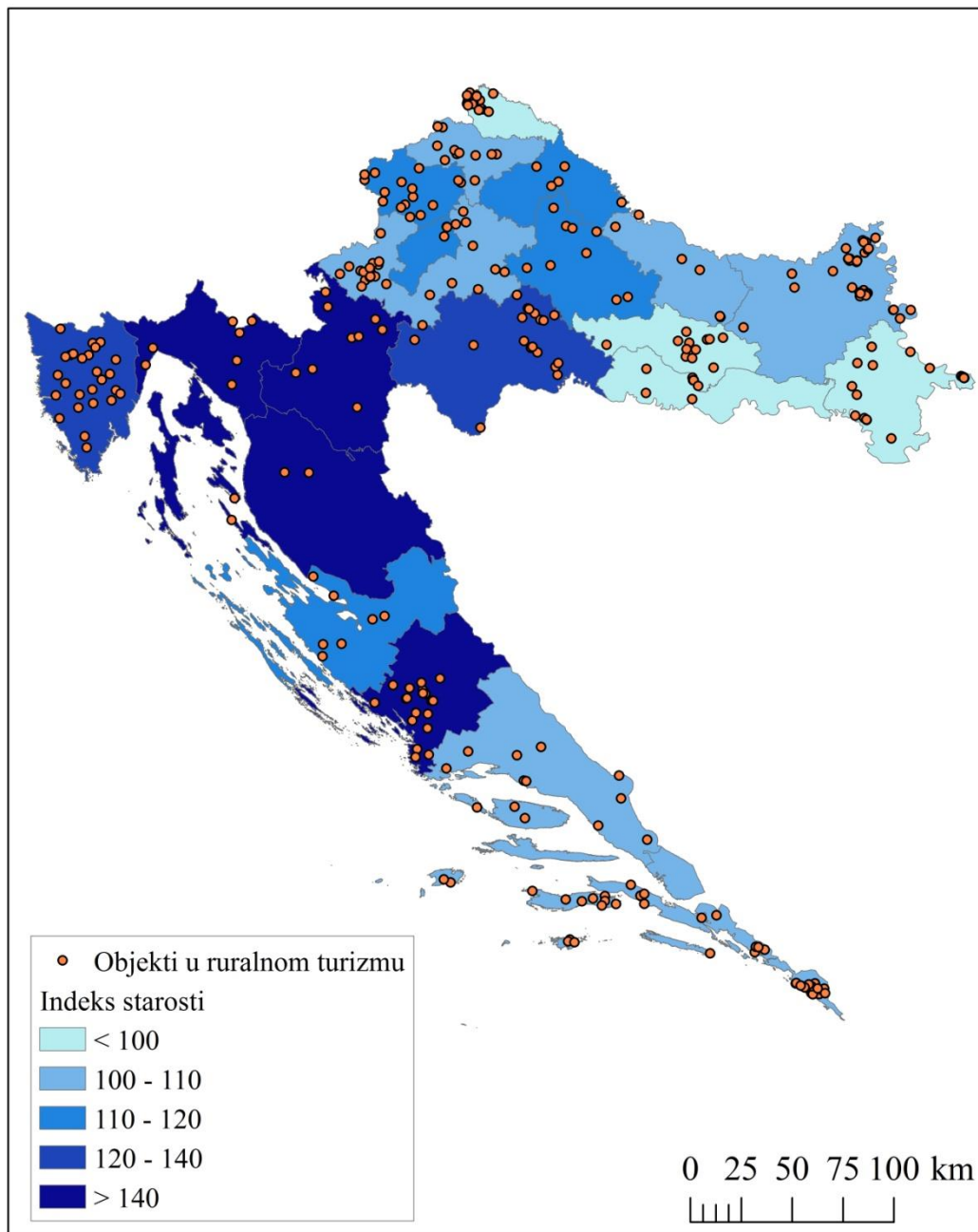
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, ESRI

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, 6 županija u Republici Hrvatskoj imalo je manji udio poljoprivrednog stanovništva od 5 %, te se u njima prema Ruralnom turizmu Hrvatske, nacionalnom katalogu, nalazi 80 objekata za ruralnu turizam, a 5 županija ima udio poljoprivrednog stanovništva između 5 % i 10 %, a u njima se nalazi 107 objekata za ruralni turizam. Prema istom popisu, veći udio poljoprivrednog stanovništva (10-15 %) imaju 4 županije u kojima se nalazi 63 objekta za ruralni turizam, dok udio poljoprivrednog stanovništva od 15-30 % imaju 6 županija i u njima je smješteno 67 objekata za ruralni turizam. Županije s manjim udjelom poljoprivrednog stanovništva, kojih ima 11, zajedno imaju 187 objekata za ruralni turizam, dok se u županijama koje imaju veći udio poljoprivrednog stanovništva, njih 10, nalazi 130 objekata za ruralni turizam (sl. 5.).

Poljoprivredno stanovništvo je bitan čimbenik u razvoju ruralnog turizma zato jer većina objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu proizvodi i prodaje vlastite proizvode u kombinaciji s proizvodima drugih domaćinstava. Ipak prema prostornoj distribuciji 59% objekata u ruralnom turizmu nalazi se u županijama sa manjim udjelom poljoprivrednog stanovništva, dok 41% objekata se nalazi u županijama koje imaju veći udio poljoprivrednog stanovništva. Ipak važno je navesti da se određeni dio zaposlenih u ruralnom turizmu bavi poljoprivredom, ali im ona nije primarna djelatnost te tako ne ulaze u poljoprivredno stanovništvo.

Indeks starosti pokazuje omjer broja starih 60 i više godina i mladih u dobi do 19 godina. U Republici Hrvatskoj najmanji indeks starenja ima Međimurska županija sa 91,8, a najviši indeks starenja ima Ličko-senjska županija sa 166,0, dok je prosjek Republike Hrvatske 115. Osim Međimurske, još 3 županije imaju indeks starenja manji od 100 i u njima se nalazi 58 objekata za ruralni turizam. U kategoriji od 100-110 nalazi se 6 županija i u njima se nalazi 132 objekta za ruralni turizam, dok se u kategoriji od 110-120 nalazi 5 županija i u njima 40 objekata za ruralni turizam. U dvije najviše zabrinjavajuće kategorije nalazi se 6 županija sa 87 objekata za ruralni turizam. Podijelimo li ukupnu kategorizaciju na dva dijela dobit ćemo 10 županija sa manjim indeksom starenja sa ukupno 190 objekata za ruralni turizam i 11 županija sa 127 objekata za ruralni turizam. Već prvim pogledom na kartu (sl. 6.) vidimo da je velika koncentracija objekata za ruralni turizam u dvije zadnje kategorije u Istarskoj i Šibensko-kninskoj županiji, te da one odstupaju od ostalih županija sa višim indeksom starosti. U Šibenskoj-kninskoj županiji to je tako jer dosta starog stanovništva živi u zaleđu, ili Dalmatinskoj zagori, izuzev Knina, te tamo vidimo odsutnost objekata za ruralni turizam za

razliku od obale i toka rijeke Krke. Dok su kod Istre relativno ravnomjerno raspoređeni objekti za ruralni turizam te njihov raspored ne ovisi o indeksu starenja.

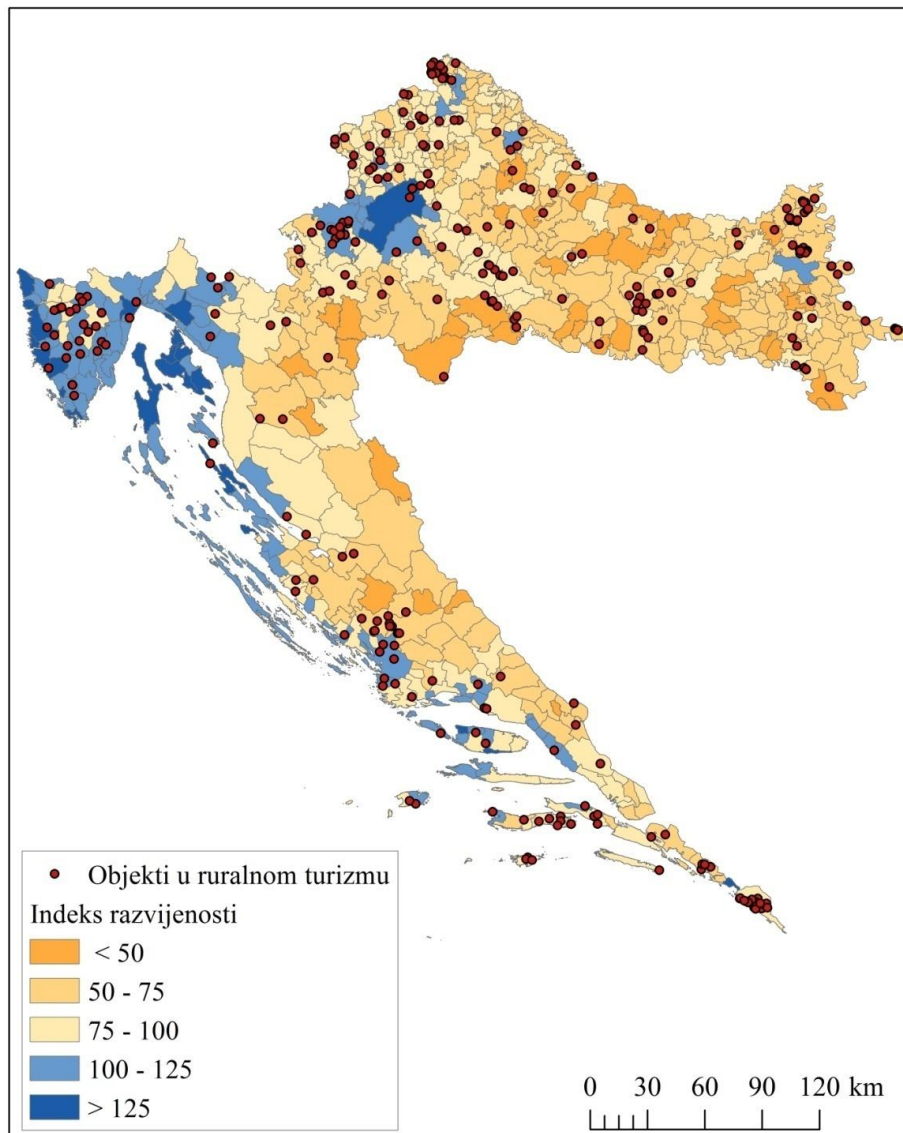

Sl. 6. Indeks starosti po županijama

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, ESRI

5.1.3. Značaj odabranih ekonomskih čimbenika

Prema indeksu razvijenosti, ispod prosjeka Republike Hrvatske, dakle u prve tri skupine, nalazi se 436 jedinica lokalne samouprave te se u njima nalazi 250 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu što je 78,9 % svih objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu, a prosječno 58 % jedinica lokalne samouprave imaju objekt za pružanje usluga u ruralnom turizmu (tab. 6, sl. 7.). U dvije posljednje skupine nalazi se 115 jedinica lokalne samouprave i u njima se nalazi 67 objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu, 21,1 % svih objekata za pružanje usluga u ruralnom turizmu, te prosječno 58 % imaju objekt za pružanje usluga u ruralnom turizmu.

Sl. 7. Jedinice lokalne samouprave prema indeksu razvijenosti 2013. i razmještaj objekata u ruralnom turizmu

Izvor: Narodne novine 158/2013, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015., ESRI

Tab. 6. Indeks razvijenosti po jedinicama lokalne samouprave i broj objekata u ruralnom turizmu

Indeks razvijenosti	Broj jedinica lokalne samouprave	Broj objekata u ruralnom turizmu	Udio objekata u ruralnom turizmu u odnosu na ukupan broj (%)
<50	46	8	2,5
50-75	218	137	43,2
75-100	172	105	33,1
100-125	89	61	19,3
>125	26	6	1,9

Izvor: Narodne novine 158/2013, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015, ESRI

Povezanost prometnicama može uvelike doprinijeti razvoju turizma, posebice u ruralnim područjima. Analizom broja objekata koji se nalaze unutar 10 km i 15 km od autocesta to je i potvrđeno. Unutar udaljenosti 15 km od autocesta nalazi se 181 objekt iz ruralnog kataloga, što čini 57 % svih objekata, dok se na udaljenosti od 10 km nalazi 135 objekata (tab. 7.).

Tab. 7. Udaljenost objekata i njihov broj u odnosu na važnije prometne pravce

Cesta	Udaljenost (km)	Broj objekata	Udio u ukupnom broju (%)
Autocesta	10	135	42
Autocesta	15	181	57
Autocesta, D8, D2	15	259	81

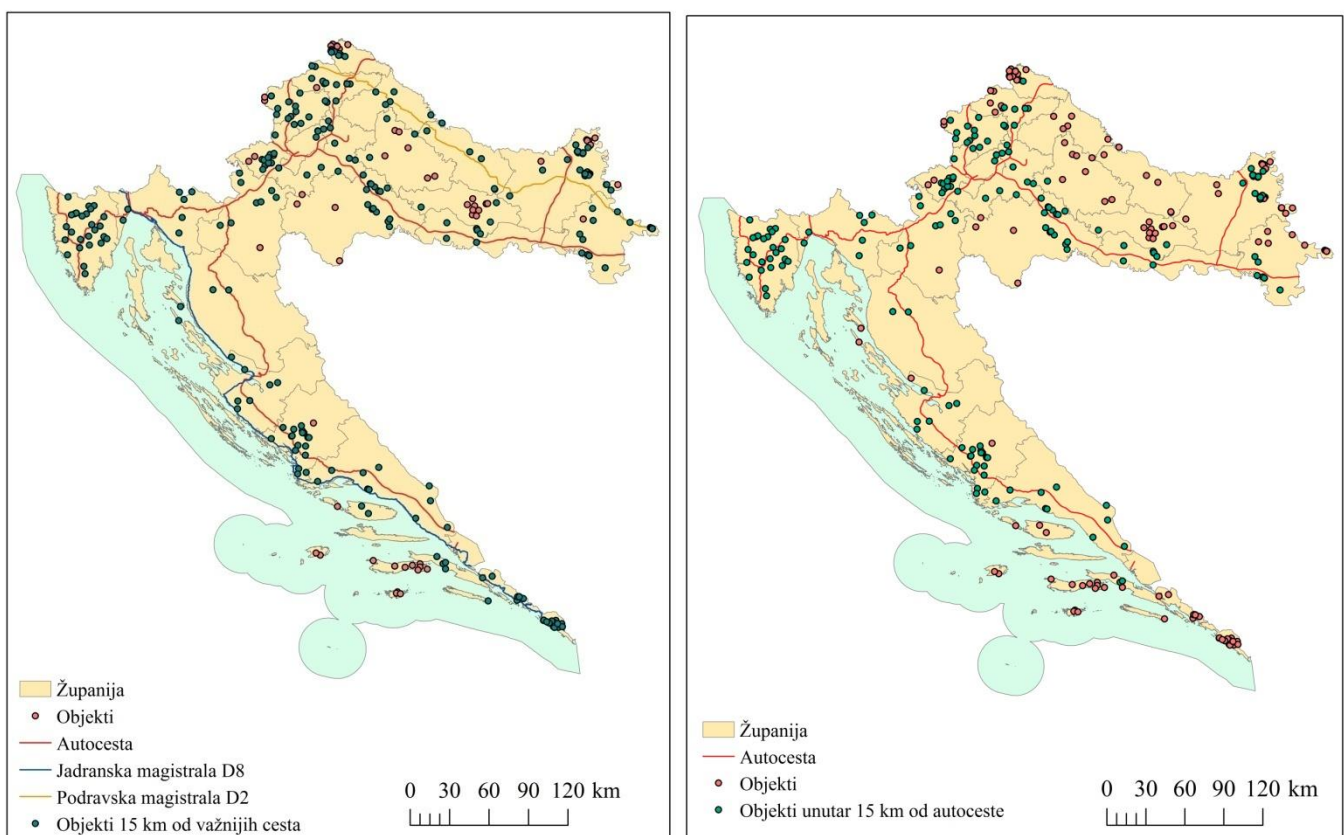
Izvor: ESRI, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“

Dijelovi autoceste podudaraju se s paneuropskim koridorima, što je bitno za dolazak stranih turista. To su koridor X (Salzburg – Graz – Ljubljana – Zagreb – Beograd – Niš – Skoplje – Veles – Solun) i njegov odvojak Xa (Graz – Maribor – Zagreb), koridor Vb (Rijeka – Zagreb – Budimpešta) i Vc (Ploče – Mostar – Sarajevo – Osijek – Budimpešta). Ako se gledaju samo

objekti uz autocestu, onda Podravina i obala, posebice Dubrovačko-neretvanska županija, imaju vrlo malo objekata u blizini prometnica. Zato su, kao drugi parametar uz autoceste, uzete i dvije državne ceste D8 („Jadranska magistrala“) i D2 („Podravska magistrala“) (sl. 8.).

Kada je analiza ponovljena, dobiveno je da se čak 259 objekata nalazi u blizini od 15 km od glavnih cestovnih pravaca, što čini 81 % ukupnog broja objekata, a od njih 60 % ima mogućnost smještaja. Prema tome, ruralni su objekti dobro povezani cestovnim pravcima i lako dostupni turistima, posebice onima kojima je to samo usputno stajalište na putu do odredišta.

Sl. 8. Udaljenost objekata unutar 15 km od važnijih cesta (lijevo) i od autocesta (desno)

Izvor: ESRI, Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015

5.2. Mišljenje pružatelja usluga o ruralnom turizmu - rezultati ankete

Najviše odgovora u anketnom upitniku dobiveno je iz Osječko-baranjske (18) i Dubrovačko - neretvanske županije (17), a to su i vodeće županije po broju pružatelja usluga u ruralnom turizmu prema katalogu. Više od 40% odgovora u odnosu na broj objekata u županiji dobiveno je za 7 županija koje su podebljane u tablici (tab. 8.), od čega najviše za Koprivničko-križevačku, Osječko-baranjsku te Brodsko-posavsku županiju. Odgovorima su predstavljene sve županije u Hrvatskoj, osim Grada Zagreba.

Tab. 8. Broj odgovora i njihov udio u ukupnom broju objekata u županiji

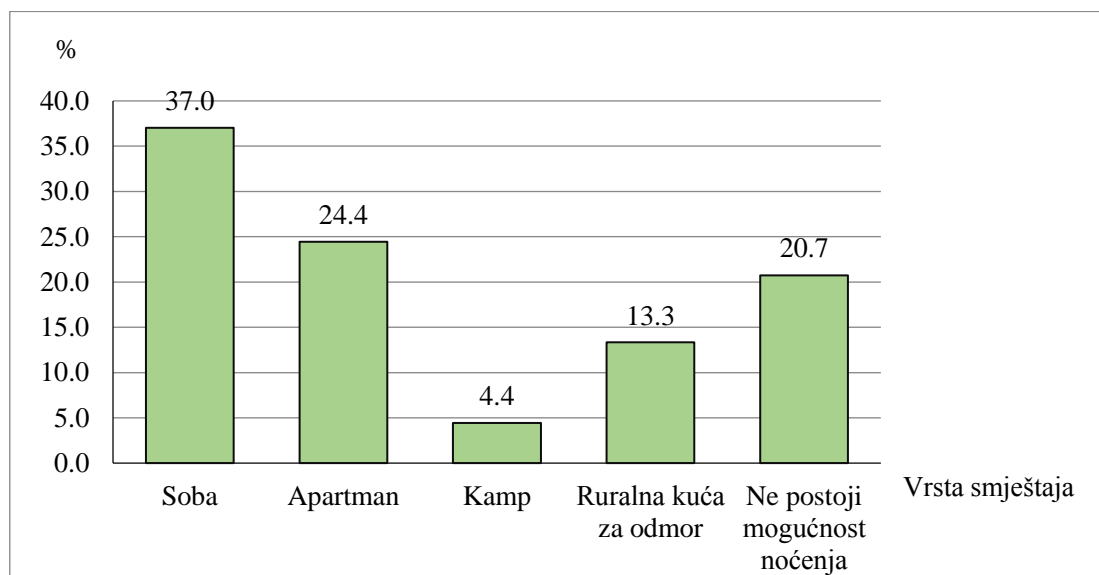
Županija	Broj odgovora	Broj objekata po županijama	Udio odgovora u odnosu na ukupan broj pružatelja usluga u županiji (%)
Osječko - baranjska	18	36	50,0
Dubrovačko - neretvanska	17	39	43,6
Sisačko - moslavačka	9	20	45,0
Splitsko - dalmatinska	6	15	40,0
Vukovarsko - srijemska	6	19	31,6
Istarska	5	27	18,5
Zagrebačka	5	25	20,0
Bjelovarsko - bilogorska	4	9	44,4
Brodsko - posavska	4	8	50,0
Međimurska	4	18	22,2
Koprivničko - križevačka	3	5	60,0
Požeško - slavonska	3	13	23,1
Primorsko - goranska	3	8	37,5
Šibensko - kninska	3	20	15,0
Karlovačka	2	9	22,2
Krapinsko - zagorska	2	16	12,5
Varaždinska	2	11	18,2
Ličko - senjska	1	3	33,3
Virovitičko - podravska	1	6	16,7
Zadarska	1	7	14,3
Grad Zagreb	0	3	0,0

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Od ukupno 99 ispitanih, njih 84 % bavi se pružanjem usluga u ruralnom turizmu do 15 godina. Na pitanje „Sudjeluju li svi članovi Vaše obitelji u poslovima na seljačkom domaćinstvu?“ 65 % ispitanika odgovorilo je potvrdno, 30 % da samo dio sudjeluje, a 4 % da nitko od članova obitelji ne sudjeluje u radu objekta. Iduće pitanje glasilo je „Imate li dodatne

zaposlenike osim članova obitelji?“ na što je 27 % pružatelja usluga odgovorilo potvrdno, a 72 % negativno.

Što se tiče smještajnih kapaciteta, 20 % objekata ne pruža mogućnost smještaja, a to su većinom izletišta i kušaonice, dok najveći postotak ipak nudi smještaj u sobi (37 %) i apartmanu (24 %) (sl. 9.).

Sl. 9. Smještajni kapaciteti

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Napomena: postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora

Na pitanje o korištenju sredstava iz nacionalnih izvora za financiranje svog objekta, 43 % odgovorilo je da se koristi bespovratnim sredstvima, a čak 40 % ne koristi nikakva sredstva (tab. 9.). Većinom su nezadovoljni raspodjelom sredstava po županijama i općinama te kao razloge navode da im sredstva nisu dostupna te da šalju zahtjeve, ali ih ne dobivaju.

Tab. 9. Korištena sredstva iz nacionalnih izvora za financiranje objekata

Korištena sredstva	%
Bespovratna sredstva	43,4
Subvencioniranje kredita	13,2
Drugo (Ministarstvo turizma, fondovi EU, krediti banaka, subvencija TZ i županije)	4,8

Ne koristim <i>(nisu mi dostupna, „šaljem zahtjeve, ali ne dobivam“, „to može dobiti samo Dalmacija“)</i>	39,6
--	------

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Napomena: postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora

Edukacijske programe za poboljšanje rada svog objekta pohađa 61 % pružatelja usluga. Na pitanje o vrsti edukacijskih programa koje pohađaju, odgovori su većinom bili: lokalni tečajevi i tečajevi turističke zajednice, seminari o ekološkoj poljoprivredi, razni tečajevi vezani uz kulinarstvo, maslinarstvo, vinarstvo te uzgoj domaćih poljoprivrednih kultura. Također pohađaju i seminare o marketingu, poboljšanju usluga i animaciji gostiju, dok manji broj pohađa seminare o dobivanju sredstava iz fondova Europske unije. Čest su odgovor bile i razne radionice o proizvodnji u ruralnom turizmu, načinu uređenja objekata, odnosu prema turistima i slično.

Na pitanje o suradnji pružatelja usluga i turističke zajednice čak 81 % ispitanih odgovorilo je da međusobno surađuju, što se potvrđuje kod pitanja o načinu promoviranja svojih usluga i proizvoda, gdje je 30 % ispitanih navelo turističku zajednicu kao jedan od načina prezentiranja svojih usluga javnosti. Ostali zastupljeniji odgovori odnosili su se na reklamiranje putem interneta odnosno društvenih mreža (37 %) te putem letaka (16 %), dok je najmanja zastupljenost putem radija (3 %). Na sajmovima svoje usluge prezentira nešto više od polovice ispitanih (53 %) (tab. 10.).

Tab. 10. Način promoviranja objekata

Način promoviranja	%
Internet/društvene mreže	36,6
Turistička zajednica	30,9
Letci	16,0
Usmenom predajom i preporukom	9,1
Drugo(<i>brošure, vodiči, agencije, stranice za prodaju smještaja</i>)	4,1
Radio	3,3

Izvor: Anketno istraživanje(24.03. – 10.04.2017.)

Napomena: postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora

Prema anketi 75 % pružatelja usluga surađuje sa drugim domaćinstvima. Na pitanje otvorenog tipa (tab. 11.) u kojem je trebalo opisati način suradnje najveći postotak (35 %) je opisao suradnju kao međusobnu kupovinu i prodaju domaćih proizvoda, čime domaćinstva nadopunjuju i poboljšavaju svoju ponudu te tako izbjegavaju kupnju industrijskih proizvoda. Jedan od odgovora na pitanje o međusobnoj suradnji bio je: „*plasman sireva i mesa'ztiblice od drugih OPG-ova i kupnja sirovine (aronije) za proizvodnju zdravih voćnih sokova koje prerađimo i prodajemo na vlastitom gospodarstvu*“, gdje vidimo da je pružateljima usluga stalo do toga da prezentiraju domaću i autohtonu ponudu. Također, na pitanje o načinu opskrbe proizvodima većina (66 %) je odgovorila da koristi vlastite proizvode u kombinaciji s proizvodima drugih domaćinstava. Sljedeći način suradnje jest usmjeravanje gostiju u druga domaćinstva (30 %), posebice onda kada su smještajni kapaciteti popunjeni.

Tab. 11. Način međusobne suradnje pružatelja usluga ruralnog turizma

Način suradnje	%
Kupnja i prodaja proizvoda (<i>kupnja sirovina za preradu, kupnja vina, sira, meda..</i>)	35,4
Usmjeravanje gostiju (<i>preporuke za druga domaćinstva, preusmjeravanje gostiju kada su kapaciteti popunjeni..</i>)	30,3
Ne postoji suradnja	24,2
Drugo (<i>zajednička tradicijska gradnja objekta, odlazak na edukacije, popunjavanje etnozbirke..</i>)	5,1
Obilazak drugih domaćinstava sa gostima	3,0
Zajednička reklama/marketingška suradnja	2,0

Izvor: Anketno istraživanje(24.03. – 10.04.2017.)

Napomena: postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora

Gotovo svi anketirani pružatelji usluga nude svojim gostima usluge prehrane (90 %) od čega gotovo 50 % nudi puni pansion, 20 % samo doručak, 18 % degustacije proizvoda te 13 % polupansion.

Kod pitanja o aktivnostima koje su na raspolaganju turistima tijekom boravka u njihovom objektu, ispitanici su mogli odabrati više ponuđenih odgovora te dopisati dodatne aktivnosti (tab. 12.). Kao najčešći odgovor ističu se organizirani izleti, koji uključuju različite

biciklističke ili pješačke ture te posjeti kulturnim znamenitostima. Osim toga, posjetiteljima se pruža prilika da se okušaju u raznim poljoprivrednim aktivnostima poput sađenja kultura ili obrade polja/vrta te mogu naučiti kako proizvesti neke od autohtonih proizvoda za taj kraj.

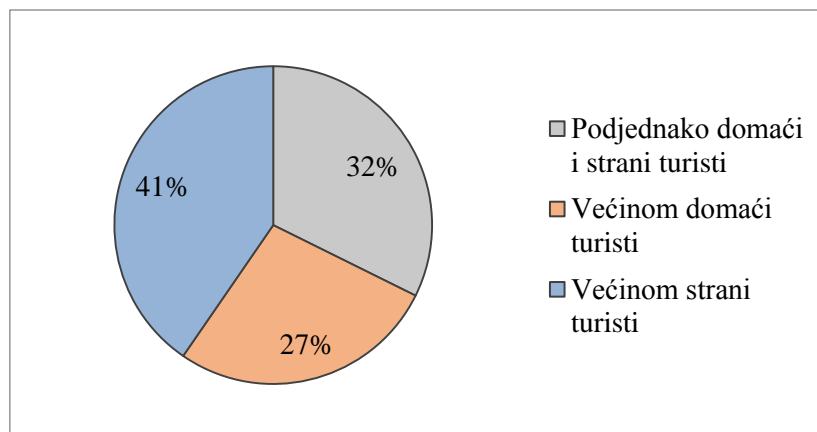
Tab. 12. Dodatne aktivnosti na raspolaganju turistima

Vrsta aktivnosti	%
Organizirani izleti (pješačke i biciklističke ture, posjet kulturnim znamenitostima..)	27,3
Sudjelovanje u poljoprivrednim aktivnostima	16,3
Prezentacija proizvodnje tradicionalnih proizvoda (ulja, sira, pečenje rakije, mljevenje žita...)	13,4
Radionice (tradicionalnog kuhanja, starih zanata..)	11,5
Ribolov	11,0
Jahanje	10,0
Lov	5,7
Drugo (<i>promatranje ptica, teambuilding, edukacija o ekološkoj proizvodnji, igra sa životinjama, planinarenje, kanuing</i>)	4,8

Izvor: Anketno istraživanje(24.03. – 10.04.2017.)

Napomena: postoci predstavljaju udio pojedinog odgovora u ukupnom broju svih odgovora

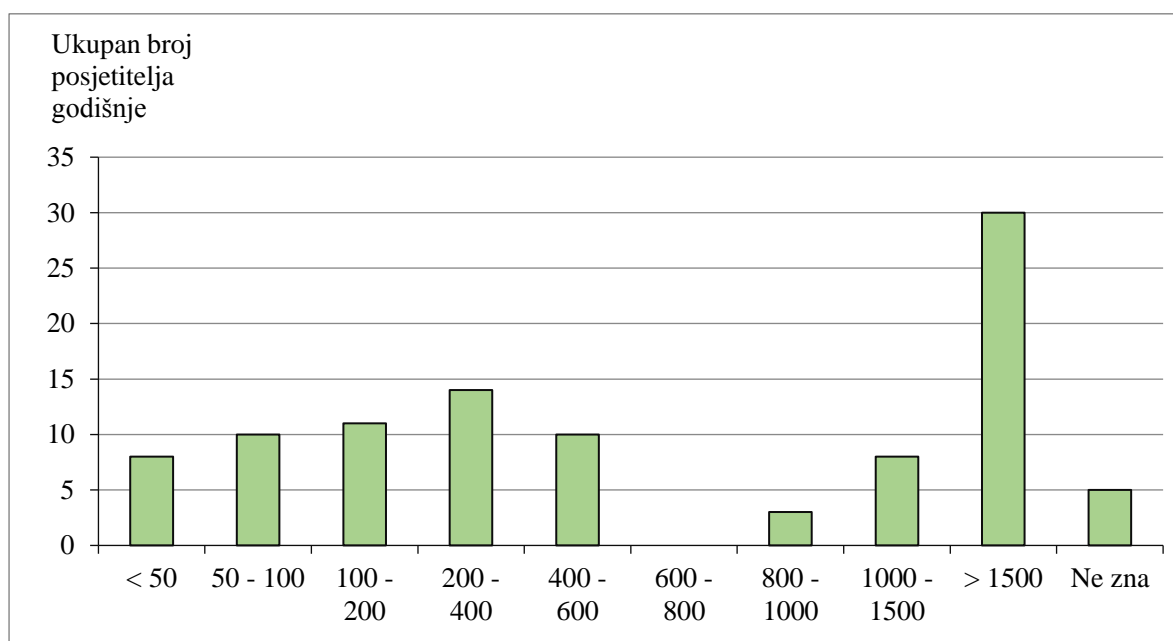
Na grafičkom prikazu (sl. 10.) vidimo zastupljenost odgovora na pitanje o strukturi posjetitelja, pri čemu je nešto više od 40 % ispitanika odgovorilo da u strukturi prevladavaju stranci, a najveći udio u tom broju čine odgovori iz Dubrovačko-neretvanske županije (32 %) u kojoj je takvu prevladavajuću strukturu odabralo 13 ispitanika, odnosno 76 % svih ispitanih iz te županije. Budući da se Dubrovačko-neretvanska županija nalazi na samom jugu te da je i velikim dijelom fizički odvojena od ostatka Hrvatske, ne čudi takva struktura posjetitelja, a osim toga, Dubrovnik je i značajno turističko odredište stranih turista. Također, od ukupno 5 odgovora primljenih iz Istarske županije, svih je 5 u strukturi posjetitelja odabralo odgovor o prevlasti stranih turista, a razlog tomu sličan je kao i u slučaju Dubrovačko-neretvanske županije. Istarski je poluotok također dijelom „izoliran“ od ostatka Hrvatske, budući da je s 3 strane okružen morem, a jedina su spojnica planinski masivi Ćićarija i Učka, a osim toga zbog blizine i povijesne vezanosti za Italiju, logično je očekivati veći udio stranih turista.

Sl. 10. Struktura dolazaka turista

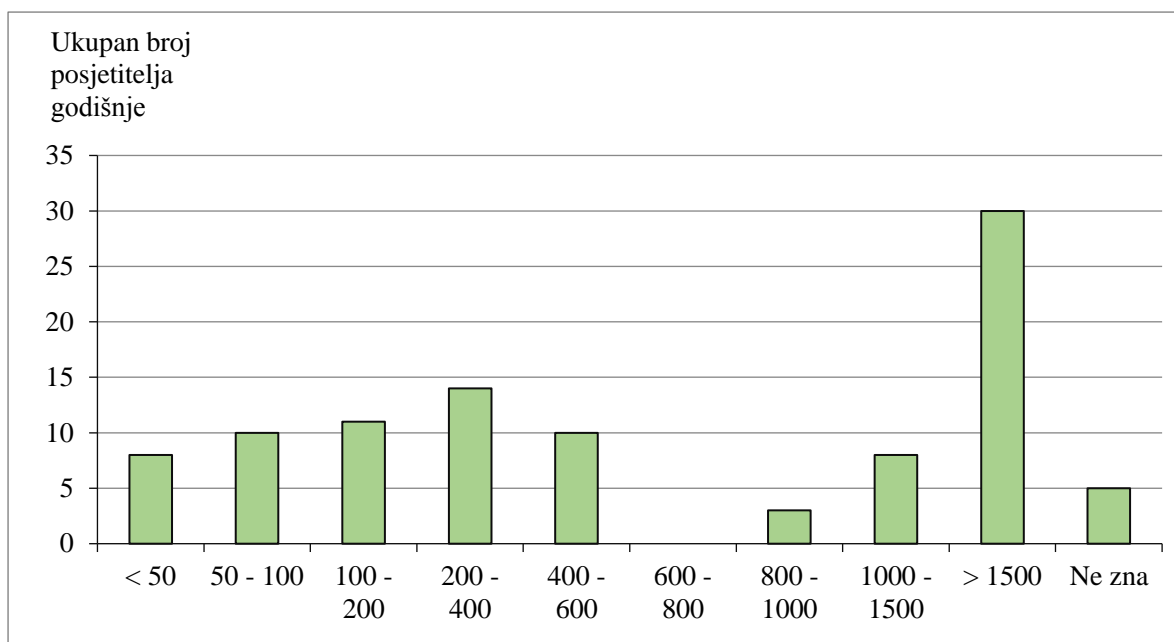
Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Kod gotovo svih (91 %) pružatelja usluga vidljiva je sezonalnost u dolascima turista, a kao najznačajniji dio godine 54 % ispitanika navelo je ljetne mjesecce te 30 % proljetne, dok je 13 % odgovorilo da najveći broj turista dolazi u jesenskim, a samo 2 % u zimskim mjesecima. Na pitanje o prosječnoj dužini noćenja 50 % ispitanih odgovorilo je da turisti u prosjeku ostaju 1 – 2 noći u njihovom objektu, dok duže od 7 noći ostaje 8 % turista. Za 35 % objekata ukupan broj posjetitelja godišnje prelazi 1 500 turista, dok u broju ostvarenih noćenja najveći udio (oko 60 %) zauzimaju kategorije s manje od 500 ukupnih noćenja godišnje (sl. 11., sl. 12.).

Sl. 11. Ukupan broj dolazaka turista godišnje prema definiranim kategorijama

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Sl. 12. Ukupni broj ostvarenih noćenja godišnje prema definiranim kategorijama

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Posljednja dva pitanja od ispitanika su tražila da brojem od 1 do 3 ocijene uolikoj su mjeri određene tvrdnje prednost odnosno ograničenje za razvoj ruralnog turizma. Mišljenja su o toj temi podvojena i samo se u nekoliko slučajeva više od 50 % složilo. Više od 70 % ispitanih smatra kako je blizina prirodno atraktivnih područja i turističkih atrakcija velika prednost u razvoju ruralnog turizma (tab. 13.).

Tab. 13. Postotni udio odgovora na pitanje: Označite uolikoj mjeri smatrate da su sljedeći faktori prednost za razvoj seoskog turizma?

	Nije prednost (1) (%)	Dijelom je, a dijelom nije prednost (2) (%)	Velika prednost (3) (%)
Blizina prirodno atraktivnih područja	8,1	15,2	76,8
Blizina prometnica	21,2	28,3	50,5
Blizina turističkih atrakcija u okolici	4	15,2	79,8
Lokacija u pograničnim područjima	38,4	32,3	28,3
Blizina velikih gradova	24,2	24,2	51,5

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

Otprilike 50 % ih smatra kako je blizina prometnica i velikih gradova također velika prednost, dok je situacija drugačija s lokacijom u pograničnim područjima gdje su mišljenja podjednaka, a nešto više, odnosno 38 %, ispitanika misli kako lokacija u pograničnim područjima nije prednost, već ograničavajući čimbenik razvoja. U odgovorima po pitanju ograničavajućih faktora za razvoj turizma nedovoljnu marketinšku potporu države kao veliko ograničenje označilo je 57 % ispitanih, slabo razvijen turizam u okolnom području velikim ograničenjem smatra 43 %, a nedostatak infrastrukture 40 % ispitanika (tab. 14.). Slabiju potražnju za uslugama ruralnog pretežno ne smatraju ograničenjem, dok lokaciju u nerazvijenoj općini vide kao ograničavajući faktor.

Tab. 14. Postotni udio odgovora na pitanje: Označite u kolikoj mjeri smatrate da su sljedeći faktori ograničenje za razvoj seoskog turizma?

	Nije ograničenje (1) (%)	Dijelom je, a dijelom nije ograničenje (2) (%)	Veliko ograničenje (3) (%)
Nedovoljna marketinška potpora države	19,2	23,2	57,6
Slabija potražnja za uslugama ruralnog turizma	37,4	39,4	23,2
Nedostatak infrastrukture	28,3	31,3	40,4
Slabo razvijen turizam u bližem području	29,3	27,3	43,4
Lokacija u nerazvijenoj općini	28,3	33,3	38,4

Izvor: Anketno istraživanje (24.03. – 10.04.2017.)

5.3. Mišljenje pružatelja usluga o ruralnom turizmu - rezultati intervjuiranja

Od 99 ispitanika ankete, 42 ih je pristalo na kratak intervju, a parametri po kojima su odabrani oni koji će biti intervjuirani su: mogućnost smještaja, primanje subvencioniranih sredstava od države i blizina prirodno zaštićenih područja (unutar i izvan 10 km od prirodno zaštićenih područja) te smo dobili distribuciju kako je vidljivo na tablici 15.

Tab. 15. Intervjuirani pružatelji usluga i parametri korišteni pri njihovom odabiru

Redni broj	Ime objekta	Županija	Mogućnost smještaja	Subvencije od države	Blizina prirodno zaštićenih područja
1.	Ranč Ponyland	Sisačko-moslavačka	Ne	Ne	Ne
2.	EKO etnoturizam Antolić	Sisačko-moslavačka	Da	Da	Da
3.	Seoska kuća Novaković	Dubrovačko - neretvanska	Ne	Da	Ne
4.	Agroturizam Japodi	Primorsko-goranska	Da	Da	Ne
5.	Etnoselo Stara Lonja	Sisačko-moslavačka	Da	Da	Da
6.	Kuća za odmor Mala vila Rebeka	Karlovačka	Da	Ne	Ne
7.	Acin Salaš	Vukovarsko srijemska	Da	Da	Ne
8.	Turističko seljačko gospodarstvo Šimanović	Zagrebačka	Da	Ne	Da
9.	Seljačko domaćinstvo Podžumberak	Zagrebačka	Da	Ne	Da
10.	Agroturizam Stara štala	Istarska	Da	Da	Da
11.	Agroturizam Pineta	Istarska	Da	Ne	Ne

Izvor: Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, 2015., i anketa

Intervjuom je obuhvaćeno 11 ispitanika zaposlenih u ruralnom turizmu te im je postavljeno 5 pitanja na koja su svi ispitanici odgovorili u potpunosti.

Na prvo pitanje koje je glasilo „Koji su bili vaši razlozi za bavljenjem ruralnim turizmom?“ vlasnik ranča Ponyland naveo je prvenstveno ljubav prema životinjama, a zatim su se odlučili proširiti i napraviti od toga ruralni turizam. Vlasnici EKO etnoturizma Antolić, seoske kuće Novaković, etnosela Stara Lonja, kuće za odmor Mala vila Rebeka i seljačkog domaćinstva Podžumberak posjedovali su kuću koju su obnovili i prenamijenili u objekt za ruralni turizam. Vlasnik seoske kuće Novaković dodatno navodi kako je početni razlog bio dodatna zarada, ali je najvažniji motiv postao ljubav prema tom poslu, dok je vlasnik etnosela Stara Lonja naveo kako je prvenstveni razlog bio ljubav za kraj i drvenu arhitekturu. Vlasnik seljačkog domaćinstva Podžumberak navodi kako mu je to bila prekretnica u životu jer ga posao u velikom gradu nije ispunjavao te je htio pokušati nešto novo. Vlasnici agroturizma Japodi i agroturizma Pineta odlučili su kupiti kuću i namijeniti ju ruralnom turizmu. Vlasnica agroturizma Japodi navodi da su prvobitno htjeli kupiti kuću na moru, ali nisu bili u mogućnosti te da im je zapravo kupovina kuće u kontinentalnom dijelu omogućila dulje trajanje sezone, jer smatraju da sezona dolazaka turista u ruralnom turizmu traje dulje nego kad bi se bavili turizmom na moru. Vlasnik agroturizma Pineta navodi kako je na svojim proputovanjima svijetom upoznao kulturu ruralnog turizma koja mu se svidjela te su se, budući da su poljoprivrednici, nakon kupovine kuće odlučili baviti ruralnim turizmom. Vlasnici turističkog seljačkog gospodarstva Šimanović i agroturizma Stara štala navode kako im je glavi razlog bio prodaja vlastitih proizvoda, dok vlasnik agroturizma Stara štala još navodi kako je želio poboljšati financijsku situaciju. Samo su na imanju Acin salaš naveli kako je razlog bavljenjem ruralnim turizmom bilo održavanje tradicije i želja za ostavljanjem običaja u nasljeđe budućim generacijama.

Drugo je pitanje glasilo „Što bi bilo potrebno vama ili vašoj općini kako bi napredovali u aspektu razvoja ruralnog turizma?“. Svi su pružatelji usluga kao najveći problem naveli malu pomoć od institucija, od državnih do gradskih i općinskih, a tako i turističkih zajednica te da bi im pomogli njihovi veći poticaji. Vlasnici ranča Ponyland i EKO etnoturizma Antolić dodaju kako bi im pomoglo oglašavanje preko turističkih zajednica, dok vlasnici seoske kuće Novaković i agroturizma Stara štala smatraju kako je potrebno izgraditi bolju infrastrukturu (prilazi, staze..). Vlasnik seoske kuće Novaković, uz sve navedeno, smatra kako ga koče politički odnosi u općini, a vlasnici agroturizma Japodi i seljačkog domaćinstva Podžumberak

predlažu razvijanje destinacijskog turizma. Vlasnica agroturizma Japodi dodatno navodi kako nedostaje turistička tradicija u općini i da se više razvija sport, dok se u drugi plan stavlja briga za planinski kraj. Vlasnici kuće za odmor Mala vila Rebeka i turističkog seljačkog gospodarstva Šimanović misle kako bi im pomogao razvoj atrakcija u okolici (jahanje, biciklističke staze...), a vlasnica kuće za odmor Mala vila Rebeka smatra kako bi se trebali osnovati dućani specifične proizvodnje iz njihovog kraja. Vlasnik etnosela Stara Lonja kaže kako bi mu za napredak bila potrebna sredstva za razvoj, koja su u jednom periodu i primali, ali tvrde da je bilo nedovoljno za razvoj. U imanju Acin salaš navode kako bi im trebalo više turista s većom platežnom moći, kako bi potakli razvoj kraja i općine.

Na treće pitanje, „Postoji li za Vas korist od ulaska u EU?“ 9 vlasnika odgovorilo je negativno te su jedino vlasnici EKO etnoturizma Antolić i turističkog seljačkog gospodarstva Šimanović odgovorili da primjećuju veći dolazak gostiju, manje problema oko administracije i da imaju određene koristi.

Sljedeće pitanje glasilo je „Koji su za Vas ograničavajući čimbenici razvoja?“. Troje vlasnika (ranč Ponyland, imanje Acin salaš, agroturizam Pineta) navodi kako im je, između ostalog, ograničavajući čimbenik prekomjerna papirologija, vlasnik seljačkog domaćinstva Podžumberak još navodi i smanjenu promociju seoskih domaćinstava, dok vlasnici ranča Ponyland i EKO etnoturizma Antolić dodaju i problem ne dobivanja potpore i poticaja te naglašavaju da ih je teško dobiti.

Vlasnici seoske kuće Novaković, agroturizma Japodi, etnosela Stara Lonja, kuće za odmor Mala vila Rebeka i agroturizma Stara štala smatraju da je loša politika države, ministarstava i turističkih zajednica kriva za lošiji razvoj ruralnog turizma jer ih ne potiče na danji razvoj. Vlasnici agroturizma Japodi i kuće za odmor Mala vila Rebeka navode kako ne postoji destinacijski turizam, a vlasnica kuće za odmor Mala vila Rebeka navodi još i problem infrastrukture.

U imanju Acin salaš ne navode posebne ograničavajuće čimbenike jer sami za sebe dobro funkcioniraju, dok vlasnik turističkog seljačkog gospodarstva Šimanović navodi kako je problem krize te ljudi nemaju novaca da ih troše na ruralni turizam.

U 5. pitanju o planovima za razvoj u budućnosti, vlasnici ranča Ponyland, agroturizma Japodi, kuće za odmor Mala vila Rebeka, imanja Acin salaš i agroturizma Pineta rekli su da se ne namjeravaju širiti. Kao razlog vlasnik ranča Ponyland navodi financijske razloge, dok su

vlasnici agroturizma Japodi, kuće za odmor Mala vila Rebeka i imanja Acin salaš naveli da su zadovoljni sadašnjom situacijom, a vlasnik agroturizma Pineta kaže: „Nema smisla razvijat se i radit, ako ne možeš živjet od toga“. Vlasnici EKO etnoturizma Antolić, etnosela Stara Lonja i turističkog seljačkog gospodarstva Šimanović naveli su da namjeravaju proširiti kapacitet. Dok vlasnici seljačkog domaćinstva Podžumberak i agroturizma Stara štala namjeravaju kupiti dodatni prostor i prenamijeniti ga u nešto novo, vlasnik seljačkog domaćinstva Podžumberak namjerava kupiti mlin, staru zgradu i zgradu koja je bila stara kovačnica, restaurirati i urediti, a vlasnik agroturizma Stara štala napraviti pršutarnicu i bazen. Vlasnik seoske kuće Novaković namjerava radi turističke atrakcije uvesti kuhanje piva, za razliku od konavalske tradicije (kuhanje rakije i vina).

6. RASPRAVA

Nakon provedenih istraživanja jasno je da Hrvatska, iako ima veoma dobre predispozicije, još uvijek nije ni približno iskoristila svoj potencijal u razvoju ruralnog turizma. Unatoč velikom udjelu ruralnih područja u ukupnoj površini i povoljnim prirodno - geografskim faktorima poput velikog bogatstva rijekama, atraktivnim zaštićenim područjima i blago raščlanjenom reljefu, taj oblik turizma kasni u usporedbi sa onim na obali. Jedno od ograničenja razvoja jest svakako nedefinirano i neuređeno stanje u ruralnom turizmu, budući da nigdje ne postoji potpuni popis svih objekata koji pružaju usluge u ruralnom turizmu, što je bila i jedna od početnih prepreka u pisanju ovog rada. Ono što ispitanici ankete i intervjuja smatraju ograničavajućim je i nedostatak potpore od strane države i slab interes za ruralni turizam, te njegova neprepoznatljivost na tržištu. Jedan od problema je svakako i sezonalnost turističkih dolazaka, čime su se, vezano za primorske županije, bavili Košak i Lugomer (2015), a u ovom radu to je vidljivo na razini cijele Hrvatske. Problem sezonalnosti postoji u svim županijama, samo što se razdoblja maksimalne posjećenosti razlikuju, pa dok je to za primorske županije ljeto, za kontinentalne je pretežno proljeće ili jesen. Iako su Košak i Lugomer (2015) istraživali agroturizam u primorskim županijama i njegov utjecaj na produženje turističke sezone, ipak može se povući određena usporedba između rezultata njihovog i ovoga rada vezano uz stanje ruralnog turizma u Hrvatskoj. Kao nedostatak razvoja ruralnog turizma u oba rada na prvom mjestu nalazi se nedovoljna potpora države u obliku slabe novčane potpore te nedovoljne promocije ruralnog turizma. Kao najznačajniji oblik turizma prevladava maritimni turizam te se u njega najviše ulaže, dok se ruralni prostori zanemaruju, pa tako i turizam u njima. Što se tiče koristi zbog ulaska u Europsku uniju, većina ispitanika je kazala da nisu uočili značajnije promjene čime se može zaključiti da zasad još uvijek nisu u potpunosti vidljive sve prednosti koje Europska unija donosi. Sličan zaključak je pokazalo i istraživanje o stanju ruralnog turizma u Krapinsko – zagorskoj županiji (Kolarić, 2017), gdje su ispitanici kazali kako ulazak Hrvatske u Europsku uniju nije djelovao poticajno na razvoj ruralnog turizma, iako je blago poboljšanje vidljivo u nešto većem dolasku stranih turista.

Ipak da stanje nije toliko loše govore planovi ispitanih za budućnost, gdje više od polovice planira uložiti novac i vrijeme u proširenje ponude, otkup novih posjeda i objekata te njihovu prenamjenu u ruralne objekte. Manji dio ispitanih se koristi Europskim fondovima, no velika većina nije dovoljno educirana po tom pitanju i ne zna na koji način uzeti sredstva za razvoj svog objekta.

Županije koje prednjače u ruralnom turizmu su one sa dužom tradicijom turizma poput Istarske i Dubrovačko - neretvanske, a od kontinentalnih Osječko – baranjska i Zagrebačka županija.

Bitno je istaknuti važnost prirodno – geografske osnove koja svojim obilježjima utječe na raspodjelu ruralnog turizma u prostoru i njegovu razvijenost. Što se tiče prostorne distribucije pružatelja usluga ruralnog turizma kroz istraživanje su izdvojena određena područja izražene koncentracije objekata. To su prije svega područja oko važnijih prometnica i zaštićenih područja te uz pojedina gorja. Sličan rezultat dobiven je i u istraživanju o neravnomjernoj distribuciji agroturističkih objekata u SAD-u, odnosno u saveznoj državi Virginiji, koje je provedeno na institutu i sveučilištu Virginiatech (2014) gdje su kao rezultat dobili grupiranje objekata u podnožju gorja Apalači te uz prometnicu Interstate 81.

Prema prostornoj distribuciji objekata u ruralnom turizmu možemo zaključiti da je veći broj objekata smješten u jedinicama lokalne samouprave koje su ispod prosjeka države, njih čak 77 %. Ipak prema indeksu razvijenosti ipak je gotovo 80 % svih jedinica lokalne samouprave ispod hrvatskog prosjeka te zato ne čudi i veći broj objekata u njima. Ako bi se pak uzeli relativni pokazatelji i prosječan broj objekata za ruralni turizam u svakoj kategoriji, za kategoriju ispod i kategoriju iznad prosjeka Hrvatske, dobili bi smo 58%. S time možemo zaključiti da prosječno jednak broj jedinica lokalne samouprave ima objekte za ruralni turizam neovisno o indeksu razvijenosti.

Iako je bilo očekivano da gušće naseljene jedinice lokalne samouprave imaju više objekata za ruralni turizam, prema prostornoj analizi ispostavilo da je veća koncentracija objekata ipak u rjeđe naseljenim jedinicama lokalne samouprave. Po tome možemo zaključiti da je više objekata ipak smješteno u „ruralnijim“ područjima sa manjim brojem stanovnika.

Županije s najmanjim udio poljoprivrednog stanovništva, većinski smještene u primorskoj Hrvatskoj, tradicionalno su nepoljoprivredne zbog svoje prirodne osnove i nemogućnosti bavljenja poljoprivrednom, dok su neke od njih pioniri ruralnog turizma u Hrvatskoj (Istarska, Dubrovačko-neretvanska) te zato ne treba čuditi velik broj objekata za ruralni turizam. Dok su županije s većim udjelom poljoprivrednog stanovništva smještene na boljoj poljoprivrednoj osnovi u istočnoj i sjevernoj Hrvatskoj te iako broj objekata za ruralni turizam nije malen, i dalje zaostaje za županijama sa manjim udjelom poljoprivrednog stanovništva.

Budući da je mlado stanovništvo pokretač razvoja i inovacija kako u svijetu tako i kod nas, ne treba čuditi činjenica da se u 10 županija sa manjim indeksom starenja nalazi 60 % sveukupnih objekata za ruralni turizam, dok se u 11 županija sa većim indeksom starenja nalazi 40 % svih objekata za ruralni turizam.

7. ZAKLJUČAK

Temeljni cilj ovog rada bio je istražiti kako i u kojoj mjeri lokacija ruralnih objekata (pružatelja usluga ruralnog turizma) ovisi o prirodno-geografskim i društveno-geografskim značajkama prostora te kakva je ponuda ruralnog turizma danas u Republici Hrvatskoj. Analizom prostorne distribucije, anketnim istraživanjem i intervjuiranjem odabranih pružatelja usluga izlažu se sljedeći zaključci o postavljenim hipotezama.

Analizom u *ArcGIS*-u utvrđeno je da postoji jasno izražena koncentracija objekata u okolini zaštićenih područja, tako da se unutar 10 km udaljenosti od zaštićenih područja nalazi 116 od ukupno 317 objekata, dok se unutar 15 km nalazi njih 149, odnosno gotovo 50 % svih analiziranih objekata. Osim toga postoji koncentracija objekata u podnožju gora i u dolinama rijeka. Također, u anketnom istraživanju više od 70 % ispitanika izjavilo je da blizina prirodno atraktivnih područja i turističkih atrakcija u okolini čini veliku prednost pri bavljenju ruralnim turizmom. Time se potvrđuje hipoteza broj 1: „Veći broj objekata za pružanje usluga ruralnog turizma smješten je u blizini zaštićenih i prirodno atraktivnih područja.“

Hipoteza broj 2: „Županije s većim indeksom razvijenosti imaju i veći broj objekata za pružanje usluga ruralnog turizma“ se odbacuje. Istraživanje je pokazalo kako se 78,9 % svih objekata nalazi u jedinicama lokalne samouprave koje imaju ispodprosječan indeks razvijenosti, odnosno onima koje pripadaju u prve tri skupine u kojima je indeks <50, 50-75, 75-100. Dobiveni podaci ukazuju na činjenicu da je ruralni turizam, uz podršku s nacionalne razine, moguće koristiti kao jednu od metoda za revitalizaciju ruralnih prostora. U dva najpovoljnija razreda po indeksu razvijenosti nalazi se samo 21,1 % pružatelja usluga. Prema tome, može se zaključiti kako je ruralni turizam u najrazvijenijim jedinicama lokalne samouprave slabije zastupljen te su u njima dominantne druge djelatnosti ili oblici turizma.

Prostornom analizom izdvojeno je 259 objekata (od ukupno 317), koji se nalaze unutar 15 km od važnijih prometnica, što čini 81 % svih objekata iz ruralnog kataloga, čime je jasno vidljiva izražena koncentracija objekata uz prometnice. Osim toga 50 % ispitanih anketom smatra da je prednost biti smješten u blizini prometnica te da one uvelike pomažu u razvoju ruralnog turizma. Time se potvrđuje i hipotezu broj 3 koja glasi: „Blizina prometnica je od velike važnosti za razvoj ruralnog turizma.“

Četvrta hipoteza je glasila: „Glavni su ograničavajući faktori u razvoju objekata za pružanje usluga ruralnog turizma nedovoljna potpora države i slaba potražnja za uslugama ruralnog turizma.“. Prvi dio hipoteze je potvrđen prilikom anketnog upitnika i intervjua sa odabranim vlasnicima ruralnih objekata, dok se drugi dio anketom jasno pobija. Više od 50 % ispitanih smatra da je nedovoljna marketinška potpora države veliko ograničenje za razvoj ruralnog turizma. Također, tijekom intervjua gotovo svi ispitanici su izjavili kako im nedovoljna potpora države onemogućava veći razvoj. Na anketno pitanje u kojem je trebalo ocijeniti u kojoj mjeri ispitanici smatraju „slabiju potražnju za uslugama ruralnog turizma“ ograničenjem, većina se odlučila za opcije „nije ograničenje“ (37 %) i „dijelom je, a dijelom nije ograničenje“ (40 %), dok je samo 23 % odabralo opciju „veliko ograničenje“. Zbog navedenih razloga, hipoteza je samo dijelom potvrđena.

U sljedećoj hipotezi se razmatrala rasprostranjenost pružatelja usluga s obzirom na indeks starosti. S obzirom da se manje objekata nalazi u županijama s većim indeksom starenja (posljednja dva razreda) hipoteza 5: „županije s većim indeksom starosti imaju manje objekata za pružanje usluga ruralnog turizma“ se djelomično potvrđuje. Izuzetak čine Istarska i Šibensko-kninska županija koji zbog duge tradicije ruralnog turizma imaju znatno veći broj pružatelja usluga.

Hipoteza broj 6: „U županijama s većim udjelom poljoprivrednog stanovništva nalazi se veći broj pružatelja usluga ruralnog turizma“ se odbacuje s obzirom prema prostornoj distribuciji 59% objekata u ruralnom turizmu nalazi se u županijama sa manjim udjelom poljoprivrednog stanovništva, dok 41% objekata se nalazi u županijama koje imaju veći udio poljoprivrednog stanovništva. Ipak važno je navesti da na to utječe činjenica da dio zaposlenih u ruralnom turizmu ne bave poljoprivredom kao primarnom djelatnošću te se je ona primarna djelatnost samo na agroturizmima, ali ne i kod ostalih pružatelja usluga ruralnog turizma.

Naposljetku, možemo zaključiti kako su rezultati pokazali da ruralni turizam u Hrvatskoj, unatoč velikom potencijalu, još uvijek nije dovoljno razvijen i konkurentan, a kao glavne prepreke su prepoznate nedovoljna potpora države i nedostatak organiziranog marketinškog pristupa. Ono što se svakako preporučuje za uspješniji razvoj ruralnog turizma u budućnosti jest izrada jedinstvenog, cjelovitog i svima dostupnog ruralnog kataloga na internetu s mogućnošću pregledavanja na više jezika kako bi se ruralni turizam Hrvatske približio i postao dostupniji svim potencijalnim posjetiteljima. Uz to, vrlo je važna suradnja između objekata i sustavnija podrška države u aspektu marketinga i promidžbe ruralnog turizma u

Hrvatskoj kako bi se stavio naglasak na ključne specifičnosti ruralne ponude Hrvatske i tako se oblikovali prepoznatljivi turistički proizvodi koji će predstavljati Hrvatsku svijetu.

ZAHVALA

Ovim putem se zahvaljujemo svim pružateljima usluga ruralnog turizma koji su izdvojili vrijeme za ispunjavanje ankete kako bismo dobili što relevantniju sliku o stanju ruralnog turizma danas u Republici Hrvatskoj. Pritom se posebno zahvaljujemo odabranim predstavnicima pružatelja usluga koji su nam dodatno kroz intervju objasnili probleme s kojima se susreću, stanje i planove za daljnji razvoj u ruralnom turizmu. Najveću zahvalu upućujemo našem mentoru izv. prof. dr. sc. Aleksandru Lukiću na strpljivosti, podršci i savjetovanju tijekom provedbe istraživanja i izradi rada.

POPIS LITERATURE

- Bartoluci, M., Hendija, Z., Petračić, M., 2016: Pretpostavke održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, *Acta Economica Et Turistica, 1* (2), 141-158. <http://hrcak.srce.hr/160095> (20.03.2017.)
- Božić, M., Gelo, R., Sever – Koren, A., 2009: Hrvatska poljoprivreda i Europska Unija: kojim putem naprijed?, *Sociologija i prostor, 43* (1), 129-151. <http://hrcak.srce.hr/32875> (20.03.2017.)
- Brščić, K., Franić, R., Ružić, D., 2010: Zašto agroturizam – mišljenje vlasnika, *Journal of Central European agriculture, 11*(1), 31-32. <http://hrcak.srce.hr/55689> (21.03.2017.)
- Butler, R., W., Hall, C., M., Jenkins, J., M., 1998: *Tourism and Recreation in Rural Areas*, John Wiley & Sons Ltd., West Sussex.
- Bryden, J., M., Efstratoglou, S., Ferenczi, T., Johnson, T., Knickel, K., Refsgaard, K., Thomson, K., J., 2013: *Towards Sustainable Rural Regions in Europe-Exploring Inter-Relationships Between Rural Policies, Farming, Environment, Demographics, Regional Economies and Quality of Life Using System Dynamics*, Routledge, Abingdon.
- Demonja, D., 2014: Pregled i analiza stanja ruralnog turizma u Hrvatskoj, *Sociologija i prostor, 5* (198), 69-90. <http://hrcak.srce.hr/117057> (15.03.2017.)
- Demonja D., Baćac, R., 2012: Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske, *Podravina, 11* (21), 205-218. <http://hrcak.srce.hr/86096> (15.03.2017.)
- Demonja, D., Baćac, R., 2013: Ruralna graditeljska baština u funkciji turističke ponude Hrvatske, *Podravina, 12* (23), 133-149. <http://hrcak.srce.hr/107198> (15.03.2017.)
- Demonja, D., Grediček, T., 2015: Turizam i kultura u funkciji lokalnog gospodarskog razvoja, *Podravina, 14* (27), 121-134. <http://hrcak.srce.hr/148967> (15.03.2017.)
- Demonja, D., Ružić, P., 2010: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani, Samobor.
- Erstić, M., Mikuš, O., Mesić, Ž., 2011: Uloga agroturizma u socioekonomskom razvoju zadarske županije – opažanja dionika ruralnih područja, *Agronomski glasnik*, 73(4-5), 245-262. <http://hrcak.srce.hr/79942> (21.03.2017.)
- Franić, R., Cunj, L., 2007: Društveno-gospodarski preduvjeti razvitka agroturizma u zagrebačkoj županiji, *Agronomski glasnik*, 69(5), 381-400. <http://hrcak.srce.hr/26581> (21.03.2017.)
- Franić, R., Jurišić, Ž., Gelo, R., 2014: Proizvodnja hrane i ruralni razvoj – izgledi za Hrvatsku u europskom kontekstu, *Agroekonomia Croatica, 4*(1), 16-24. <http://hrcak.srce.hr/125550> (20.03.2017.)

- Grgić, I., Zrakić, M., Cerjak, M., 2011: Agroturistička ponuda zagrebačke županije: ograničenja i mogućnosti. *Agronomski glasnik*, 73(1-2), 41-58. <http://hrcak.srce.hr/73925> (21.03.2017.)
- Grgić, I., Zrakić, M., Gudelj Velaga, A., 2015: Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske unije, *Agronomski glasnik*, 77(1-2), 61-74. <http://hrcak.srce.hr/152901> (21.03.2017.)
- Jelinčić, D., 2007: Agroturizam u europskom kontekstu, *Studia ethnologica Croatica*, 19(1), 269-289. <http://hrcak.srce.hr/22137> (21.03.2017.)
- Kolarić, M., 2017: Stanje i perspektive razvoja agroturizma u Krapinsko–zagorskoj županiji, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.
- Košak, M., Lugomer, K., 2015: Agroturizam u funkciji produljenja turističke sezone Primorske Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik*, 77 (2), 141-168. <http://hrcak.srce.hr/152512> (20.03.2017.)
- Kušen, E., 2001: Turizam i prostor-klasifikacija turističkih atrakcija, *Prostor*, 9 (1(21)), 1-12. <http://hrcak.srce.hr/10801> (20.03.2017.)
- Kušen, E., 2002: *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb.
- Lucha, C., Ferreira, G., Walker, M., Groover, G., 2014: A Geographic Analysis of Agrotourism in Virginia, Virginia Polytechnic Institute and State University. https://www.pubs.ext.vt.edu/content/dam/pubs_ext_vt_edu/AAEC/AAEC-62/AAEC-62-pdf.pdf (06.04.2017.)
- Lukić, A., 2002: Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, *Dela – Odelek za geografiju Filozofske fakultete v Ljubljani*, 17. <http://revije.ff.uni-lj.si/Dela/article/viewFile/1343/1147>(30.03.2017.)
- Lukić, A., 2010: O teorijskim pristupima ruralnom prostoru, *Hrvatski geografski glasnik*, 72 (2), 49-73. <http://hrcak.srce.hr/64972> (30.03.2017.)
- Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
- Macleod, D., V., L., Gillespie, S., A., 2011: *Sustainable Tourism in Rural Europe- Approaches to development*, Routledge, Abingdon.
- Meler, M., 2010: Strateško marketinško planiranje kao pretpostavka razvitka ruralnog turizma Republike Hrvatske, u: *Zbornik radova Drugog hrvatskog kongresa o ruralnom turizmu s međunarodnim sudjelovanjem „Konceptija dugoročnog razvoja ruralnog turizma“*, 21.-25, Mali Lošinj, Zagreb.

Nejašmić, I., Toskić, A., 2000: Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj – dio općih demografskih i društvenogospodarskih procesa, *Geoadria*, 5, 93-104. <http://hrcak.srce.hr/9725> (10.04.2017.)

Nejašmić, I., Toskić A., 2013: Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik*, 75(1), 89 –110. <http://hrcak.srce.hr/105890> (10.04.2017.)

Pamuković, A., Dorbić, B., Radeljak, M., 2016: Iskustvo i praksa razvoja agroturizama u Europi te njegov utjecaj na Hrvatsku, *Agronomski glasnik* 78 (1), 51-64. <http://hrcak.srce.hr/169581> (21.03.2017.)

Pejnović, D., 2004: Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske, *Društvena istraživanja*, 13 (4-5), 701-726. <http://hrcak.srce.hr/16234> (21.03.2017.)

Ružić, P., Demonja, D., 2013: Prirodna i antropogena osnova turizma Hrvatske, *Sociologija i prostor* 5, 1 (195), 45-65. <http://hrcak.srce.hr> (21.3.2017.)

Tubić, D., Bosnić, I., Blažević, Z., 2013: Analiza poslovanja agroturizma na području Slavonije i Baranje, *Ekonomski vjesnik*, 2, 683-693. <http://hrcak.srce.hr/116465> (21.03.2017.)

Zrakić, M., Grgić, I., Batelić, K., Tomić, M., Mesić, Ž., Gugić, J., 2015: Mogućnosti i ograničenja razvitka agroturističkog gospodarstva – studij slučaja u Istri. *Agroecnomia Croatica*, 5(1), 66-74. <http://hrcak.srce.hr/143688> (21.03.2017.)

Zrakić, M., Grgić, I., Županac, G., Gugić, J., 2012: Značajke agroturističke potražnje u odabranim županijama Hrvatske, u: *Zbornik radova 47. hrvatski i 7. međunarodni simpozij agronoma*, 239-243. Zagreb.

POPIS IZVORA

1. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, n.d.:
<https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>
(06.04.2017.)
2. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2011: Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, 2000, Zagreb
http://www.mint.hr/UserDocsImages/Prirucnik_Seoski_turizam.pdf (15.03.2017.)
3. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Hrvatska gospodarska komora,
2015: *Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske*
http://www.mint.hr/UserDocsImages/hgk_2015_ruralni_turizam_katalog.pdf
(01.03.2017.)
4. Narodne novine, 2013: Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti. Zagreb: *Narodne novine* 27. prosinca, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_158_3313.html
(16.4.2017.)
5. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, www.dzs.hr (12.04.2017.)
6. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, Poljoprivredno stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po gradovima/općinama*, www.dzs.hr ((12.4.2017.)

SAŽETAK

Analiza prostorne distribucije i ponude ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj

Valentina Galijan, Helena Selić i Zrinka Zelenika

Rad se bavi prostornom distribucijom pružatelja usluga ruralnog turizma te kvalitetom ponude i ograničenjima razvoja ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj. Kao glavni izvor podataka korišten je Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“ koji pruža informacije o najznačajnijim pružateljima usluga ruralnog turizma u Hrvatskoj. Usporedbom lokacije objekata i izabranih prirodno - geografskih i društveno - geografskih faktora analizira se distribucija objekata, njihovo grupiranje u pojedinim prostorima te razlozi grupiranja. Metodom ankete (99 ispitanika) i dubinskog intervjua (11 sugovornika) istražuju se problemi i ograničenja sa kojima se susreću pružatelji usluga ruralnog turizma. Utvrđen je značaj zaštićenih prirodnih područja za razvoj ruralnog turizma. Rezultati pokazuju da ruralni turizam u Hrvatskoj, unatoč velikom potencijalu, još uvijek nije dovoljno razvijen i konkurentan, a kao glavne prepreke su prepoznate nedovoljna potpora države i nedostatak organiziranog marketinškog pristupa.

Ključne riječi: ruralni turizam, prostorna distribucija, problemi razvoja, Republika Hrvatska

SUMMARY

Spatial distribution analysis and state of rural tourism in Croatia

Valentina Galijan, Helena Selić and Zrinka Zelenika

The main subject of this study is spatial distribution of rural tourism service providers, the quality of its offer and limitations of rural tourism in Croatia. As the main data source, we used National Catalogue „Rural Tourism in Croatia“ which provides information about the most significant rural tourism service providers in Croatia. By comparing the location of rural tourism objects with physical and social geography elements we will analyse the distribution and concentration of objects and also the reasons of grouping in certain regions. The methods of survey and interview will help discover problem and limitations that rural tourism service providers face. It has been found that there is a big significance of protected areas for development of rural tourism. The results show that, despite of great potential, rural tourism in Croatia is still not developed enough and competitive type of tourism, and the main obstacles are insufficient help from the government and lack of organized marketing approach.

Keywords: rural tourism, spatial distribution, development problems, Croatia

PRILOZI

Prilog 1

Anketni upitnik

1. Naziv Vašeg objekta: _____
2. Koliko dugo pružate ugostiteljske ili turističke usluge u domaćinstvu?
_____
3. Sudjeluju li svi članovi Vaše obitelji u poslovima na seljačkom domaćinstvu?
  - a) Da, svi sudjeluju
  - b) Dio sudjeluje
  - c) Drugo _____
4. Imate li dodatne zaposlenike osim članova obitelji?
  - a) Da
  - b) Ne
5. Koji turistički smještajni objekti postoje kod Vas?
  - a) Soba
  - b) Apartman
  - c) Ruralna kuća za odmor
  - d) Kamp
  - e) Ne postoji mogućnost noćenja
6. Koristite li sredstva iz nacionalnih izvora?
  - a) Bepovratna sredstva
  - b) Subvencioniranje kredita
  - c) Drugo _____
7. Pohađate li edukacijske programe kojima biste mogli dodatno poboljšati rad Vašeg seljačkog domaćinstva?
  - a) Da
  - b) Ne
8. Ako je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, opišite nam kakve edukacijske programe pohađate.
_____
9. Na koji način posjetitelji mogu doznati za Vaše gospodarstvo?
(moguće odabrati više odgovora)
  - a) Internet/društvene mreže
  - b) Letci
  - c) Turistička zajednica
  - d) Radio
  - e) Drugo _____
10. Sudjelujete li na sajmovima i manifestacijama?
  - a) Da
  - b) Ne

11. Suradujete li sa turističkim agencijama?
a) Da
b) Ne
12. Suradujete li sa internetskim stranicama za prodaju usluga?(Ponuda dana, Crno jaje..)?
a) Da
b) Ne
13. Ako je odgovor na barem jedno od prethodnih pitanja da, koliki je otprilike omjer direktne prodaje usluga u odnosu na prodaju preko agencija/internet stranica?
a) < 50 % direktne prodaje
b) > 50 % direktne prodaje
c) 50:50
14. Postoji li suradnja Vašeg domaćinstva sa drugim/susjednim seljačkim gospodarstvima?
a) Postoji
b) Ne postoji
15. Ako suradnja postoji, ukratko opišite na koji način suradujete.
-
16. Postoji li suradnja sa turističkom zajednicom?
a) Da
b) Ne
17. Pružate li usluge prehrane na Vašem seljačkom domaćinstvu?
a) Samo doručak
b) Polupansion
c) Puni pansion
d) Samo degustacije proizvoda
e) Ne pružamo
18. Na koji se način opskrbljujete prehrambenim proizvodima za Vaše seljačko gospodarstvo?
a) Koristimo vlastite proizvode
b) Koristimo vlastite proizvode, ali i proizvode drugih seljačkih domaćinstava
c) Koristimo samo proizvode drugih seljačkih domaćinstava
19. Koje aktivnosti su na raspolaganju turistima tokom boravka?
(moguće odabrati više odgovora)
a) Sudjelovanje u poljoprivrednim aktivnostima
b) Jahanje
c) Lov
d) Ribolov
e) Organizirani izleti (pješačke i biciklističke ture, posjet kulturnim znamenitostima..)
f) Radionice (tradicionalnog kuhanja, starih zanata..)
g) Prezentacija proizvodnje tradicionalnih proizvoda (ulja, sira, pečenje rakije, mljevenje žita...
h) Drugo _____

20. Postoji li mogućnost kupovine domaćih proizvoda kao suvenira?
- a) Da
  - b) Ne
21. Koje je radno vrijeme Vašeg seljačkog domaćinstva?
- a) Svaki dan
  - b) Samo vikendi
  - c) Samo radnim danima
  - d) Po dogovoru/najavi
22. Koja je struktura turista prema mjestu iz kojeg dolaze?
- a) Većinom domaći turisti
  - b) Većinom strani turisti
  - c) Podjednako domaći i strani turisti
23. Koja je prosječna dužina noćenja gostiju u Vašem domaćinstvu?
- a) 1 – 2 noćenja
  - b) 3 – 4 noćenja
  - c) 5 -7 noćenja
  - d) > 7 noćenja
  - e) Ne postoji mogućnost noćenja
24. Jeste li otvoreni cijele godine?
- a) Da
  - b) Ne
25. Postoji li izrazita posjećenost turista u određenom dijelu godine?
- a) Da
  - b) Ne
26. Ako postoji, u kojem dijelu godine ih ima najviše?
- a) Proljeće
  - b) Ljeto
  - c) Jesen
  - d) Zima
27. Ukupan broj posjetitelja godišnje?
- a) < 50
  - b) 50 – 100
  - c) 100 – 200
  - d) 200 – 400
  - e) 400- 600
  - f) 600 – 800
  - g) 800 – 1000
  - h) 1000 – 1500
  - i) > 1500
28. Ukupan broj ostvarenih noćenja?
- a) < 100
  - b) 100 – 250
  - c) 250 – 500
  - d) 500 – 750

- e) 750 – 1000
- f) 1000 – 1500
- g) 1500 – 2000
- h) > 2000

29. U kojoj se županiji ili općini nalazi Vaš objekt?

---

30. Označite u kolikoj mjeri smatrate da su sljedeći faktori prednost za razvoj seoskog turizma?

	Nije prednost		Velika prednost
Blizina prirodno atraktivnih područja	1	2	3
Blizina prometnica	1	2	3
Blizina turističkih atrakcija u okolici	1	2	3
Lokacija u pograničnim područjima	1	2	3
Blizina velikih gradova	1	2	3

31. Označite u kolikoj mjeri smatrate da su sljedeći faktori ograničenje za razvoj seoskog turizma?

	Nije ograničenje		Veliko ograničenje
Nedovoljna marketinška potpora države	1	2	3
Slabija potražnja za uslugama ruralnog turizma	1	2	3
Nedostatak infrastrukture	1	2	3
Slabo razvijen turizam u bližem području	1	2	3
Lokacija u nerazvijenoj općini	1	2	3

32. U drugom dijelu istraživanja provodit ćemo intervjuiranje sa odabranim objektima kojim bismo malo proširili saznanja iz ankete i vidjeli Vaša očekivanja u budućnosti i slično. Zanima nas jeste li zainteresirani za kratak intervju?

- a) Da
- b) Ne

Prilog 2

Pitanja intervjua

1. Koji su bili Vaši razlozi za bavljenjem ruralnim turizmom?
2. Što bi bilo potrebno Vama ili Vašoj općini kako bi napredovali u aspektu razvoja ruralnog turizma?
3. Postoji li za Vas korist od ulaska u EU?
4. Koji su za Vas ograničavajući čimbenici razvoja?
5. Koji su Vaši daljnji planovi za razvoj u budućnosti?